2.uluslararası **eminönü** sempozyumu

2st international symposium on eminönü
the book of noticifications **tebliğler kitabı**

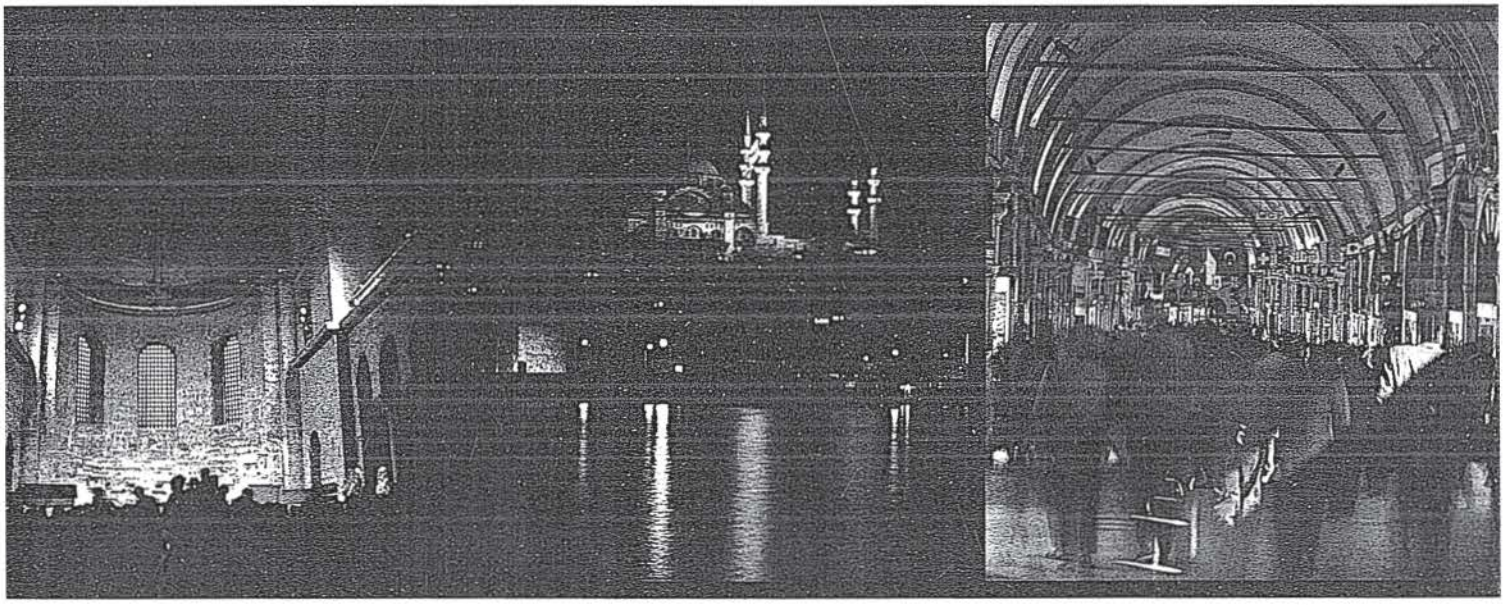

eminönü: capital of the world...

eminönü: **dünyanın başkenti...**

Eminönü Belediye Başkanlığı
Eminönü Municipality

Sempozyum Konsept Danışmanı / *Symposium Concept Advisor*
Prof. Dr. İlber ORTAYLI

Sempozyum Genel Koordinatörü / *Symposium General Coordinator*
Naci POLAT
Eminönü Belediyesi Başkan Yardımcısı

Sempozyum Danışmanları / *Symposium Advisor*
Erol CİHANGİR, Derya AYDIN, Azimet BUCAK

Organizasyon ve Yayına Hazırlayan / *Organization end Prepared for Publishing*
WADİ / İSTANBUL
www.wadistanbul.com
Tel: 0212 281 92 60

Editör / *Editor*
Erol CİHANGİR

Çeviri / *Translation*
İhtisas Tercüme

Tasarım / *Design*
Nigar AYYILDIZ

Baskı / *Press*
Pamukkale Matbaacılık
Tel: 0212 629 01 56

® Eminönü Belediyesi

Tebliğlerin içerik sorumluluğu Tebliğ sahiplerine aittir.
Tebliğ ve görseller kaynak gösterilerek kullanılabilir.

The authors are responsible for the contents of the articles.
The content of the articles and the visual materials may be used only by making relevant references.

www.eminonu.bel.tr
Tel: 0212 455 75 00

1. Baskı / Ist Editions
İstanbul / Ekim 2007 / *October 2007*

Yrd. Doç. Dr. Erhan AFYONCU

1967 yılında Tokat'ta doğdu. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı'ndan 1988 yılında mezun oldu. 2000 yılında yardımcı doçent oldu. 2000 yılı Mayıs ayında Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne geçti. Halen Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Erhan Afyoncu'nun altı ciltlik "Sorularla Osmanlı İmparatorluğu" ve "Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi" isimli kitapları ile Osmanlı bürokrasisi ve Osmanlı tarihçileri üzerine çok sayıda akademik makalesi vardır.

Ahmet ÖNAL

01.12. 1981'de Sivas'ta doğdu. 2004'te Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği Bölümü'nü bitirdi. 2004'te aynı üniversitenin Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Bilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. 2006'da 18. Yüzyıla Ait Buyuruldu Mecmuası adlı tez ile yüksek lisans programından mezun oldu. Aynı yıl Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Bilim Dalı'nda doktoraya başladı.

Osmanlı Döneminde Törenler ve Eminönü

Teşrifât, yani bugünkü en yakın manasıyla protokol, teşrifatın merkezindeki şahsiyeti diğerlerinden farklı kılan, sıradanlıktan çıkartan ve hatta bir hükümdar misal olarak alındığında ona hükümdarlık karizmasını kazandıran asıl güçtür. Sağlam bir teşrifat, güçlü bir devlet teşkilatın mahsulü ve alâmetidir. Devletin aslî yapılanmasına yön veren felsefe, kendini, toplumuna teşrifat ve bu teşrifat kaidelerinin uygulanma zamanları olan resmî merâsimlerle ifade eder.

Bir hükümdarın hükümranlığı ve en nihayetinde akıbeti noktasında teşrifat kaidelerinin ne derece ehemmiyetli olduğu II. Osman'ın başına gelenlere bakıldığında çok daha iyi anlaşılır. Zira, II. Osman'ın feci akıbetinde diğer birçok sebep arasında belki de en belirleyici olanı, padişahın kadim Osmanlı teşrifat geleneklerine riayet etmemesi, zatını kuşatan teşrifat zırhını bir tarafa bırakması olmuştur.

Padişahın halka "görünmeden görünmesi" gerekirken, II. Osman alenen ortaya çıkıp, meyhanelerde Yeniçeri kovalayarak, bir kısmını dövmüş veya hançerle yaralamıştı. II. Osman, bu yüzden asker ve halk gözünde sıradanlaştı. 1621-1628 yılları arasında İngiltere'nin İstanbul elçisi olan Thomas Roe'nun, II. Osman'ın tahttan indirilmesi konusunda ki görüşleri bu durumu açıkça gösterir: "*Eğer sokaklarda ve meyhanelerde kendisine yaraşmayacak işler yaparak, askerleri küçük hataları yüzünden kollukçular gibi tutuklayarak, sadece görülecek ve*

korkulacak bir tür insanüstü varlık olması gereken kendi şahsını sıradan, basit ve onlar tarafından hor görülür hale getirerek azamete eşlik eden korku ve saygıyı baştan yitirmeseydi, padişah bu kadar aşağılara düşmezdi"[1].

İstanbul, hassaten bugün Eminönü olarak tarif ve tavsif ettiğimiz bölge, teşrifâtın hayata yansıması, mekânla buluşması söz konusu olduğunda dünyanın en dikkat çekici coğrafyalarından birisi, hatta birincisiydi. Tarihin gördüğü üç büyük imparatorluktan ikisine, Roma ve Osmanlı'ya yüzlerce yıl başkentlik yapan bu sahada her bir mekân, anıt ve bina, imparatoru imparator, padişahı padişah yapan teşrifât ve merâsimleri fail ya da şahit sıfatıyla yaşamış ve yaşatmışlardı.

Roma ve Bizans dönemlerinde, resmî binalar genelde bugünkü Eminönü'ndeydi. Hipodrom'dan Marmara kıyılarına kadar uzanan oldukça geniş bir sahayı kaplayan Büyük Saray, Bizans'ın imparatorluk sarayıydı. Constantinus Forumu (bugünkü Çemberlitaş havalisi), Augusteion Forumu (Ayasofya'nın ön tarafları), Forum Tauri (bugünkü Beyazıt civarı) şehrin en önemli meydanları idi. Konstantinopolis'in iki senato binasından biri Constantinus Forumu'nun kuzeyinde, diğeri ise Augusteion Forumu'nun doğusunda bulunmaktaydı. Konstantinopolis'in ve Ortodoksluğun en büyük kilisesi olan Ayasofya bazı resmî törenlere de ev sahipliği yapmaktaydı. I. Konstantin tarafından yaptırılan Million Taşı, Orta Bizans döneminde imparatorluk törenlerinde önemli bir yere sahipti. Yapımına Septimus Severus tarafından 196'da başlanan ve I. Konstantin döneminde 11 Mayıs 330'da resmen açılan hipodrom sadece araba yarışlarının, gladyatör dövüşlerinin, vahşi hayvan mücadelelerinin yapıldığı bir eğlence mekânı değildi. Mahkemeler, bazı devlet daireleri de buradaydı. Cezalar burada infaz ediliyor, genel siyasî tartışmalar burada yapılıyordu.

Fetih'ten Sonra İstanbul'un İmarı

II. Mehmed, "Ebu'l-feth" sıfatıyla Topkapısı'ndan içeri girdiğinde harabe bir şehirle karşılaştı. Ancak Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'u kuracağı cihanşümul imparatorluğa layık bir merkez yapmaya kararlıydı. Fetihten sonra şehirde büyük bir imar ve inşa faaliyeti başlatıldı. Fetih esnasında kaçan Rumlar'ın geri getirilmesine çalışıldı. İmparatorluğun diğer bölgelerinden İstanbul'a cebrî veya ihtiyarî nüfus akışı sağlandı. İstanbul'a gelecekler için teşvik ve kolaylıklar gösterildi[2].

Fatih, bilinenin aksine İstanbul'a fetihten hemen sonra yerleşmedi. Yönetim aygıtını Edirne'den İstanbul'a aktarabilmek için önce idarî yapının ihtiyaçlarına cevap verecek binaların inşası gerekliydi. Fatih Sultan Mehmed, bugün üzerinde İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu mahalde, kendisi için bir saray yaptırılmasını emretti. Sultanın bu emri fetihten yirmi gün sonra Edirne'ye giderken verdiği ve sarayın yerini de bizzat kendisinin tespit ettiği rivayet edilir.

Fatih, bütün hayatı boyunca tesis etmeye çalışacağı merkezî iktidara dayalı cihan imparatorluğunun idarî binaları tamamlandıktan sonra 1457-1458 kışında İstanbul'a taşındı. Böylece, İstanbul Osmanlıların yeni ve nihaî payitahtı oldu.

Fatih 1458'de hizmetine sunulan bu sarayı kısa bir süre ikametgâh olarak kullandıktan sonra, başka bir sarayın yapılmasını emretti. Sultanın birçok mühendis ve danışmanlarıyla yaptığı ayrıntılı müşavere ve araştırmalardan sonra seçtiği yer, eski Bizans akropolüydü. "Zeytunluk" olarak tasvir edilen bölgedeki müslüman ve gayrimüslimlerin evleri parası ödenerek istimlâk edildi ve saray için geniş bir arazi kazanıldı. Eğimli araziyi düzenlemek için çeşitli setler yapıldı ve esas saray binasının tepenin sırtındaki en yüksek setin üzerine yerleştirilmesi benimsendi[3].

Osmanlı İstanbul'unda Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren gelişen süreçte, Bizans döneminde de imparatorluğun ana yönetim bölgesi olan Eminönü yine aynı işlevini sürdürdü. Eski Saray, Topkapı Sarayı, şehrin ulu camisi olan Ayasofya, Sultan Ahmed Camii, At Meydanı ve devlet ricâlinin konaklarının önemli bir kısmı bu bölgedeydi. Osmanlı merkezî idaresinin bugünkü Eminönü'nde temerküz etmesi bu bölgeyi, imparatorluğun teşkilat ve haşmetinin yansıtılmasında ana argümanlar olan teşrifât uygulamalarının, tören ve şenliklerin sahnesi hâline getirdi.

Topkapı Sarayı'ndaki Törenler

Osmanlı törenlerinin ana merkezlerinden ilki Topkapı Sarayı'dır. Sarayın planları incelendiğinde, mekânın düzenlenmesinde burada tertip edilecek törenlerin ne derece nazar-ı itibara alındığı daha iyi anlaşılır. Sarayı esas giriş kapısı olan Bâb-ı Hümâyûn, bir zamanlar üzerinde yer alan köşkü, müstahkem görünümü ve zafer taklarını anımsatan mimarisiyle, bir merâsim ya da başka herhangi bir iş vesilesiyle saraya girecek kişileri karşılaşacakları manzaraya hazırlar[4].

Bâb-ı Hümâyûn'dan içeri girildiğinde ilk olarak Alay Meydanı da denilen Birinci Avlu'ya ulaşılır. Bu avlunun mimarî tasarımında, genişçe bir teşrifât alanı yaratma arzusu açıkça görülür. Zira burada yer alan, saraydaki hastaların tedavi edildiği Enderûn Hastanesi, sarayın ekmek ihtiyacını karşılayan Has Fırın, sarayın odun ihtiyacını karşılayan ve hastaları taşıyan Odun Arabacıları Ocağı ve saray için gerekli hasırları dokuyan Hasırcılar Ocağı'na ait binalar gibi sarayın hizmet binaları avlunun sağ ve sol taraflarına kaydırılarak ortaya büyükçe bir meydan çıkartılmıştır. Cenaze, cülûs, ulûfe dağıtılması veya bayramlaşma gibi geniş katılımın söz konusu olduğu törenlerde bu avlu yüzlerce kişiyi alabilmekteydi. Herhangi bir tören vesilesiyle tertip edilen alaylar saraya ulaştığında, alaydakiler bu meydanda atlarından inip, yolun geri kalanına iki tarafa dizilmiş saray görevlileri ve askerler arasından yürüyerek devam ederlerdi. Zira bir sonraki avluya padişah dışında hiç kimse atla girmezdi; bu ayrıcalık yalnızca padişaha mahsustu.

Birinci Avlu'dan, Divân Meydanı ve Adalet Meydanı da denilen İkinci Avlu'ya geçiş Bâbüsselâm (Orta Kapı)'dan sağlanır.

Bâbüsselâm, Bâb-ı Hümâyûn'a nazaran daha haşmetli ve simgeseldir. Bu kapı, Bizans döneminde akropole zafer alayı girişi olarak kullanılan Santa Barbara Kapısı'nın törensel giriş mekânı hüviyetini ve Büyük Saray'ın Halki Kapısı'nın ardına yalnızca imparatorun atla geçebilmesi özelliğini kendisinde toplamıştır. Kapının geçit yerlerin sağ ve sol kısımlarında kapıcılara ait odalar bulunur. Bu odalardan Kapı Arası olarak bilinen yer vezirler ve diğer devlet adamlarının cezalandırıldıkları yerdi. Gerek kapının askerî gücü yansıtan dış mimarîsi gerekse içindeki bu hapishane İkinci Avlu'nun iki hâkim temasını, zafer ve adaleti vurgulamaktaydı[5].

İkinci Avlu, mimarî düzenleme noktasında bir merâsim alanı olarak bakıldığında hayli ideal bir mekân hüviyeti taşımaktadır. Mekânı dört taraftan kuşatan ve etraftan soyutlayan yüksek duvarlar ve mimarîdeki sadelik dikkatin tümüyle teşrifât ve merâsimlerin görkemi üzerinde yoğunlaşmasına yardımcı olmaktadır. Hem Osmanlı kaynakları hem de Avrupa kaynakları saraydaki merâsimleri anlatırken teşrifâtın mekânı gölde bıraktığı hususunda hem fikirdirler ki, bu da merâsimi tertipleyenin esas gayesine ulaştığını göstermektedir[6].

İkinci Avlu'nun teşrifât ve merâsim açısından en merkezî noktası, Enderûn denilen Üçüncü Avlu'ya açılan Bâbüssaâde'dir[7]. Bâbüsselâm ile Babüssaâde arasındaki bağlantı Padişah Yolu adı da verilen bir yolla sağlanır. Cülûs ve bayramlaşma törenlerinde taht bu kapının önünde kurulmaktaydı. Bayramlaşma[8] ve cülûs[9] törenlerini umuma yönelik asıl bölümünde hazır bulunacaklar tahtın karşısında bir hilâl şeklinde dizilirlerdi. Saray görevlileri, törende hazır bulunmaları için bir gün evvelinden kendilerine davetiyeler gönderilen devlet ricâli, askerler, İstanbul'da bulunan Kırım hanzâdeleri avluda kendilerine tahsis edilen yerlerde sıralanırlar, hususi kıyafetleriyle avluyu bir renk cümbüşüne boğarlardı. Her iki törenin de en önemli unsurlarından biri olan Mehteran meydanda yerini alırdı. Ayrıca koşum takımları, göz kamaştıran atlar ve yedekleri de avluda hazır tutulurdu. Padişah, bütün hazırlıkların tamamlandığı kendisine haber verilince gelip, Bâbüssaâde önündeki tahta otururdu. Bundan sonra nakibüleşraftan başlamak üzere herkes teşrifâttaki sırasına göre gelip, yapılan bir cülûs töreni ise yeni padişaha biat, muayede merâsimi ise padişahın bayramını tebrik ederlerdi.

Bâbüssâde'nin önü sefer zamanlarında yine bir tören mekânına dönüşürdü. Bilhassa sefer-i hümâyûn adı verilen ve bizzat padişah komutasında gerçekleştirilen seferlerde ordunun cepheye uğurlanması gayet şatafatlı olurdu. Padişahın tuğları, seferin alâmeti olmak üzere Bâbüssaâde önüne dikilirdi. Tuğların Davutpaşa veya Üsküdar'a nakledileceği gün, sefere katılacak üst düzey ricâlin tuğları tuğcular tarafından sabah erkenden Bâbıâli'ye getirilir, sonra mehter eşliğinde alayla saraya gidilerek, padişahın tuğları alınır ve yine aynı alay düzeniyle odunun toplanacağı yere gidilirdi. Burada çadırlar kurulur, herkesin tuğu kendi çadın önüne dikilirdi[10].

Teşrifât ve merâsim açısından bir diğer ehemmiyetli mekân Kubbealtı'ydı. 18. yüzyılın ortalarına kadar imparatorluğun yönetildiği yer olan Divân-ı Hümâyûn önceleri her gün, 16. yüzyıl başlarından itibaren ise haftada dört gün, sıkı bir teşrifât eşliğinde burada toplanırdı. Divân-ı Hümâyûn üyeleri, Divânyolu üzerinden Ayasofya'ya gelir, sabah namazını genelde burada kılarlardı. Namazdan sonra Topkapı Sarayı'na geçer, Vezir Yolu denilen bir yolla Bâbüsselâm'dan, Kubbealtı'na ulaşır, Divân-ı Hümâyûn toplantısı bitince de yine gösterişli bir şekilde evlerine dönerlerdi[11].

Divân, kapıkuluna ulûfe tevzi etmek üzere hayli tantanalı bir tören eşliğinde toplanırdı. O gün Divân-ı Hümâyûn toplandığında bir taraftan divân müzakerâtı devam ederken bir taraftan da Mehterler Yeniçerilere dağıtılacak ulûfeleri meşin torbalar içinde buraya getirilirdi. Bunlar tamam olunca Sadrazam, Padişaha bir telhis göndererek ulûfeyi dağıtmak için izin ister, Padişahın müsaadesi üzerine tevzi işine başlanırdı. Ulûfe dağıtılmadan önce Yeniçerilere saray mutfaklarından çorba, pilav ve zerde, şayet bu ulûfe dağımı Ramazana denk gelmişse yalnızca söğüş, verilmesi âdettendi. Bu yemekler Bâbüssâde'nin önüne konurdu. Başçavuş elbisesinin eteğiyle işaret edince, Orta Kapı'da bekleyen Yeniçeriler hep birlikte koşarak yemeklerini alırlar ve avluda yerlerdi. Yeniçerilerin kendilerine ikram edilen yemekleri yememeleri bir isyân alâmetiydi. Yemekten sonra tekrar Orta Kapı önünde toplanırlardı. Başçavuş burada yüksek sesle bir gülbank çeker, gülbânkın sonunda "hû diyelim hû" deyince bütün Yeniçeriler de hep bir ağızdan hû çekerlerdi. Bundan sonra ulûfenin dağıtımına başlanırdı[12].

Yabancı devletlerin elçileri saraya geldiklerinde evvela Kubbealtı'na, sonra Arz Odası'na alınırlardı. Elçilerin kabulü için kurulan divâna "Elçi Divânı" adı verilirdi. Elçiler, hükümdarlarının nâmelerini takdim etmeleri için Divân-ı Hümâyûn'a arz günleri davet edilirlerdi. Ancak eğer acil bir durum yoksa, elçiler genellikle ulûfe dağıtımının yapıldığı Divân-ı Hümâyûn'a kabul edilerek, Osmanlı'nın ihtişamı onlara izlettirilirdi. Hem ulûfe dağıtılan hem de elçi kabul edilen bu divânlara "büyük divân" veya "galebe divânı" denilirdi.

Ulûfe divânı günü saraya davet edilen elçi, maiyeti ile birlikte, Paşa Kapısı'nın karşısındaki Alay Köşkü'nün önünde bir süre bekletilirdi. Bu sırada Sadrazam alayla dışarı çıkar, önce Elçinin yanındaki Çavuşbaşına selâm verir, sonra elçinin de hatırını sorup yoluna devam ederdi. Sadrazamın alayla gitmesinden sonra Elçilik heyeti yola çıkardı. Elçi, saraya gelince Orta Kapı'da atından iner, kendisini bekleyen Divân-ı Hümâyûn Tercümanı tarafından, biraz dinlenmesi için kapıcıbaşılara ait odaya götürülürdü. Elçi, Yeniçerilerin pilav, zerdeye koşacakları sırada Orta Kapı'dan içeri girerdi. Heyet Kubbealtı'na yaklaşınca Kapıcılar Kethüdâsı, Elçi ile birlikte gelen Çavuşbaşıyı karşılar, daha sonra hep birlikte Kubbealtı'na girerlerdi.

Gelen Elçi, gayrimüslim bir devletin Elçisiyse, Sadrazam gelen Elçiye ayağa kalkmamak için daha elçi Divânhâne'ye girmeden divit odasına geçer, Elçi kapıdan içeri girdiği anda da odadan çıkarak kendi yerine geçerdi. Sadrazamın bu şekilde içeriye girmesi üzerine divândakiler ayağa kalkardı. Bu durumda Elçi,

kendi devletine hürmeten ayağa kalkıldığını düşünürken, divândakiler ise kendilerini Sadrazam için ayağa kalkmış kabul ederlerdi. Müslüman devletlerin Elçileri geldiği zaman, bu usûle başvurulmayarak, Sadrazam Divânhâne'de bekler, Elçi içeri girince herkes ayağa kalkardı. Elçi Sadrazamın eteğini öptükten sonra, Nişancının önünde kendisi için konulan iskemleye, sağında "Sefâret Başkâtibi", solunda da "Divân-ı Hümâyûn Tercümanı" olduğu halde otururdu. Ulûfe dağıtılması işinin bitmesinden sonra kendisi Sadrazamın, maiyeti de diğerlerinin sofrasında yemek yerdi[13].

Kubbealtı'nın ana mekânlardan biri olduğu bir diğer tören Haremeyn'e surre gönderilmesi vesilesiyle tertiplenen merâsimdi. Törene katılacaklar bir gün önce "Dârüssaâde Ağası" ve "Kethûdâ" bey tarafından Saraya davet edilirler, "Kaptan Paşa"ya da alayı Üsküdar'a geçirecek çektiriyi Eminönü'ndeki Vezir İskelesi ya da Kireç İskelesi'nde hazır bulundurması söylenirdi. Sarayda da Kubbealtı, padişahın alayı izleyeceği Alay Köşkü gibi süslenmesi gereken yerler nefis kumaşlarla tezyin edilirdi.

Ertesi gün saraya gelen davetliler önce "Dârüssaâde Ağası"nın "divân" odasına alınır, burada ilk törenler yapılırdı. Odadakiler, yemekten sonra Kubbealtı'nın karşısında kurulan çadıra geçerlerdi. Divân çavuşlarının padişahın gelmekte olduğunu haber vermesiyle herkes karşılama için hazırlanırdı. Bâbüssaâde'den atla çıkan padişah, Kubbealtı'nda Nişancının makamına otururdu. Çadırda "Surre keseleri" sayılıp, defterler mühürlendikten sonra "Dârüssaâde ağası", "Surre emini"yle Padişahın huzuruna çıkar ve surre defterleri ile "nâme-i hümâyûn"u emine teslim ederdi. Sureler, naat okunur, dualar edilirken, "mahmil-i şerif" denilen surre keseleri ve hediyelerin yüklendiği bir dişi deve ile onun yedeği meydanda dolaştırılırdı. Daha sonra "dârüssaâde ağası" deveyi dolaştırmaya başlar, üçüncü tur sonunda Padişahın işaretiyle devenin gümüş zincirini emine, ipek yularını da "Sakabaşı"ya teslim ederdi. Böyle bir işaretin gelmemesi azledildiğini gösterir, ağa Surre Alayıyla birlikte Mekke'ye giderdi[14].

Osmanlı şehzadelerinin, hükümdarlığa hazırlanmaları için sancaklara vali olarak tayin edilmeleri vesilesiyle sarayda bir tören düzenlenirdi. Bu törenin tespit edilebilen nadir örneklerinden biri III. Murad'ın oğlu Şehzâde Mehmed'in Manisa'ya "Sancakbeyi" olarak gönderilmesi vesilesiyle düzenlenen merâsimdir. 1595'de tahta geçen III. Mehmed döneminde şehzâdelerin sancağa gönderilmesi uygulaması tamamen sona erince, bu tören artık icra edilmemiştir[15].

Padişahların cenaze namazları da sarayda kılınırdı. İstanbul dışında vefat eden padişahlar için bu vazife yerine getirilmiş olsa dahi sarayda tekrar edâ edilirdi. Meselâ, Kanunî Sultan Süleyman'ın naaşı İstanbul'a getirilinceye kadar iki defa cenaze namazı kılınmasına rağmen, sarayda üçüncü kez cenaze namazı kılınmıştı. Cülûs töreninin icrasından sonra yeni padişah, selefinin cenaze işlerinin yerine getirilmesini emrederdi. Sarayda naaşın kaldırılmasında farklı mekânların kullanıldığı görülmektedir. Mesela, II. Selim'in tabutu Servili Yol'da hazırlanan bir tahtabende konulduktan sonra cenaze namazı burada kılınmış, III. Murad'ın cenazesi "Helvahane" önünden, III. Mehmed'in cenazesi "Bâbüssaâde" önünden, IV. Murad'ınki ise sarayın avlusundan kaldırılmıştır[16].

Cenaze namazını genellikle Şeyhülislâm, onun bir mazereti bulunması halinde "Rumeli Kadıaskeri" ya da "Hünkâr İmâmı" gibi ulemânın diğer önde gelen mensupları kıldırırdı. Bunun istisnaları da olabilmekteydi. Meselâ, Fatih'in cenaze namazını devrin ünlü sufilerinden Şeyh Ebulvefâ kıldırmıştı. İstanbul'da bulunan devlet erkânı namaza katılır, yeni Padişah da Arzodası veya Taht Salonu'nun kapısı önünde durarak namaza iştirak ederdi. Saray ağalarından yalnızca "Dârüssaâde Ağası" cenaze merâsimine katılabilirdi. Padişahların vefatlarında dikkat çeken geleneklerden birisi de mâtem tutmaktı. Mâtem işareti olmak üzere yeni Padişah da dâhil merâsime katılan herkes siyah elbiseler giyip, siyah sarık ya da sarığının üzerine siyah şemle sararlardı. Bu şekilde mâtem hâli üç günle bir hafta müddetince devam ettirilirdi. 17. asrın ortalarından itibaren mâtem geleneği son buldu[17].

Topkapı Sarayı'nın üçüncü avlusunun törenlere sahne olan başlıca bölümleri "Arz Odası" ile "Hırka-i Saadet Dairesi"ydi. İlk olarak Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılan Arz Odası, "arz günü" denilen günlerde, Divân-ı Hümâyûn toplantılarının bitişinden sonra sırasıyla "Yeniçeri Ağası", "Rumeli ve Anadolu Kadıaskerleri", Sadrazam, diğer vezirler ve Defterdarların padişahın huzuruna çıkıp, ona bilgi verdikleri yerdi. Divân-ı Hümâyûn'un haftada dört defa toplandığı zamanda padişahın huzuruna girilecek arz günleri, Pazar ve Salı olup, Divân'ın haftada iki defa toplandığı dönemde arz günü Salı idi. Bu kabul merâsimi Divân müzakeresi bitip yemek yenildikten sonra gerçekleşirdi. Padişah, Arz Odası'nda taht üzerinde oturduğu halde divân heyetini kabul ederdi. Yabancı elçiler de padişahın huzuruna burada kabul edilirlerdi[18].

Muayede merâsimlerinde de Arz Odası, sarayın "Enderûn halkı"nın Padişaha tebriklerini sundukları bir mekân hâline gelirdi. Sarayda resmî bayramlaşma, "Arife Divânı" ile başlardı. "Arife" günü, daha evvel teşrifatçı tarafından saraya davet edilen "Çavuşbaşı" ve "Divân-ı Hümâyûn çavuşları" öğle namazından sonra resmî kıyafetleriyle Kubbealtı'nın karşısında, yüzleri "Adalet Kulesi"ne dönük bir hâlde saf tutarlar, Mehterler ve has ahırdan çıkartılan atlar meydandaki yerlerini alırlardı. İkindi namazından sonra tören başlar, Mehter çalar, ara sıra çavuşlar alkış yaparlar, nihayet duacı çavuşun duasıyla merâsim sona ererdi. Dışarıda tören sürerken, padişah Arz Odası kapısında kurulan tahtta enderûn halkıyla bayramlaşırdı. Bunların tebriki bitince Ağalar Camii'nde Kur'an dinleyip, yine Arz Odası'na gelir ve bu defa ocak ağaları ile tersane ricâlinin tebriklerini kabul ederdi. Şayet padişah herhangi bir sebeple Arife Divânı'na çıkamamışsa, tahtın üzerine padişahın sarığı konularak tören icra edilirdi[19].

Has Oda, şimdiki adıyla "Hırka-i Saadet Dairesi", Fatih devrinde yaptırılmış ve Yavuz döneminde Mısır'dan getirilen "Mukaddes

Emanetler"in bir kısmı burada muhafaza edilmeye başlanmıştır. III. Murad'ın Harem'de yeni bir Has Oda yaptırıp, yatak odasını buraya taşımasıyla birlikte bu bina daha ziyade bünyesinde barındırdığı Mukaddes Emanetler'le ön plana çıktı. İstanbul'a getirilen "Kutsal Emanetler" içinde bulunan ve rivayete göre Hz. Peygamber'in Ka'b bin Züheyr'e hediye ettiği hırka daha bu zamandan itibaren sarayda manevî bir iklim yaratmıştı. Sonraki dönemlerde Hırka-ı Şerifin, Ramazan'ın 14'ünde Enderûn, 15'inde de Birûn ricali tarafından ziyaret edilmesi resmî bir uygulama hâline geldi[20].

Has odanın güneybatı köşesi ise yine aynı dönemlerde bazı merâsimlerde kullanılan bir taht odasına dönüştü. Taht değişikliklerinde yeni padişaha, önce sadrazam ve şeyhülislâm sonra da "Dârüssaâde Ağası" ile "Enderûn ricâli" tarafından ilk biat burada gerçekleştirilirdi. Hırka-i Şerîf Odası şehzadelerin Kur'ân-ı Kerîm ve Buhârî'yi hatmeleri vesilesiyle tertiplenen merâsime de ev sahipliği yapardı. Bu merâsime, vezirler, Şeyhülislâm, Anadolu ve Rumeli Kadıaskerleri, Nakibüleşrâf ile Ayasofya ve Vâlide Sultân camileri şeyhleri iştirak eder, "Reisülküttâb", "Defterdâr" ve "Çavuşbaşı" da odanın penceresinin dış tarafından töreni izlerlerdi[21].

Sarayı çevreleyen bazı köşkler de törenlerde ön plana çıkardı. Meselâ, bed-i besmele töreni genelde Sarayın en dış kısmında, sahildeki surların üstünde bulunan ve "İncili Köşk" adıyla da bilinen Sinan Paşa Köşkü[22] önünde icra edilirdi. Tören gününden iki gün önce köşkün önünde sadrazam için otağ, Şeyhülislâm için oba, Kadıaskerler ile Nakibüleşrâf için obalar ve diğer devlet ricâli için de çadırlar kurulurdu. Törenin yapılacağı gün herkes kendisi için ayrılan yere oturur, öğle yemeği burada yenirdi. Padişah yemeğini sarayda yiyip, merâsimle köşke inerdi. Hazır bulunanlar padişahı karşıladıktan sonra, Orta Kapı'ya gelip, aldıkları şehzadeyi alayla köşke getirirler, buradaki tören akabinde yine alayla saraya götürürlerdi[23]. Törenlerde ön plana çıkan bir diğer köşk Alay Köşkü olarak anılan binadır. İlk olarak Fatih devrinde yaptırıldığı tahmin edilen yapı, günümüze II. Mahmud tarafından 1810 yılında zemine biraz daha yaklaştırılarak yeniden inşa ettirilmiş hâliyle ulaşmıştır. Alay Köşkü, padişahın çeşitli alay geçişlerini izlediği, isyan dönemlerinde asilerin taleplerini dinlediği bir yerdi[24]. Cebeciler Köşkü, Yalı Kasr-ı Hümâyunu gibi adlarla da anılan "Yalı Köşkü" Sarayın merâsim yönü ön plana çıkan bir diğer mekânıdır. Padişahlar, donanmanın denize açılacağı zaman gerçekleştirilen törenleri bu yalıdan takip ederler, zaman zaman da burayı resmî kabul mekânı olarak kullanırlardı[25].

Bâbıâli'daki Törenler

Eminönü'nde merkezî idarenin, dolayısıyla da resmî teşrifât ve merâsimlerinin bir diğer mekânı Bâbıâli'ydi. Paşa Kapısı (Bâb-ı Âsafî, Bâb-ı Âlî)'nın, Divân-ı Hümâyûn'un yerine, devlet işlerinin hâllinde yeni bir hükûmet merkezi hâline gelmeye başlaması 17. yüzyılın ortalarından itibaren gelişen tedricî bir süreçte olmuştu. Bundan önce Veziriazamlar makamlarına müteallik işleri kendi konaklarından yürütmekteydiler. Bu noktada, Eminönü sınırları içinde yer alan ve yine hemen hemen tamamı yok olup giden vezir sarayları, resmî törenlerin önemli birer unsuru idiler. Divân-ı Hümâyûn'un önemini kaybetmesiyle birlikte hükûmet toplantıları "Paşa Kapısı" adı verilen sadrazam konağında veya Bâbıâli'de yapılmaya başlanmıştı. Bâbıâli'ye ait binaların Eminönü'nde yer alması, bu bölgenin merkezî idâre açısından önemli bir muhit olma özeliğini yeni dönemde de eskisiyle aynı oranda devam ettirdi.

Bayram törenleri resmî olarak, 18. yüzyılın başlarına kadar bayramdan beş gün önce sabah namazından sonra, daha sonraki tarihlerde ise dört gün önce ikindi namazından sonra, Sadrazamın maiyeti ile birlikte Şeyhülislâmı konağında ziyaret etmesiyle başlardı. Ertesi gün de Şeyhülislâm Sadrazamı ziyarete gelirdi. Memurlardan mevkii itibariyle bir derece aşağı olan kendisinden yukarıdakileri ziyarete gider, böylece Arife gününe kadar devlet ricâli arasındaki bayramlaşma sona erer, herkes saraydaki törene hazırlanırdı[26].

Cülûs töreni sonrasında da Bâbıâli hareketlenmekteydi. Padişah, cülûstan hemen sonra kendi adına mühr-i hümâyûn denilen mührü kazıtırdı. Bu mührün biri saltanat değişikliğiyle mâzul hâle gelen eski sadrazama veya hükûmdarın tayin ettiği yeni sadrazama verilir veya gönderilirdi. Huzura davet edilerek kendisine mühr-i hümâyûn takdim edilen Sadrazam, Sadaret alayıyla Bâbıâli'ye gelir ve burada saltanat değişikliği nedeniyle mâzul kabul edilen devlet ricâline umum hil'ati denilen bir merâsimle hil'at giydirerek makamlarına iade ederdi. Bu törende, Şeyhülislâm da Saraydan itibaren Sadrazamın yanında bulunurdu[27].

Kapıkulları'ndan Yeniçeriler haricindeki grupların maaşları Paşakapısı'nda dağıtılır, buna "ulûfe devri" ya da "ulûfe sergisi" adı verilirdi. Günlerce süren maaş verilmesi tamamlandığında, Padişah sadrazama teşrîfât adıyla anılan "hatt-ı hümâyûn", kürk ve süslü hançer gönderir, bunlar Bâbıâli'de merâsimle karşılanırdı[28].

Sadrazamlar "Serdar-ı ekrem", vezirler ise "Serdar" ünvanıyla orduyu komuta ederler, bunların sefere çıkışları sırasında icrâ edilen törenlerde sarayın yanı sıra Bâbıâli de ön plana çıkardı. Eğer sadrazam sefere memur edilmişse, padişah Bâbıâli'ye buna dair bir hatt-ı hümâyûnla birlikte bir de mücevher işlemeli kılıç gönderirdi. Padişah tuğlarının Bâbüssaâde öne dikildiği törende olduğu gibi sadrazamın tuğunun dışarı çıkartılması sırasında icrâ edilen merâsimde de önde gelen devlet ricâli hazır bulunurlardı.

Eskisaray'daki Törenler

Eminönü'nün bir diğer tören mekânı bugünkü Beyazıt'ta yer alan Eski Saray'dı. Padişahların Yeni Saray'a yerleşmesinden sonra, Kanunî dönemine kadar, harem halkının bir kısmı Eski Saray'da kalmaya devam etti. III. Murad döneminde, Hârem, Eski Saray'dan, Yeni Saray (Topkapı)'a taşındı. Böylece saltanat

değişikliklerinde, ölen hükümdarın kadınları ve kızlarının Yeni Saray'dan Eski Saray'a gönderilmesi âdet oldu. I. Ahmed, 1603'te tahta çıktıktan sonra annesi Handan Valide Sultan'ı törenle Eski Saray'dan, Yeni Saray'a getirtti.

"Valide Alayı" adı verilen ve yeni Padişahın, cülûsundan birkaç gün sonra, annesinin "Yeni Saray"a nakledilmesini emretmesi üzerine tertiplenen bu törende, devlet adamları merâsim kıyafetleriyle Eski Saray'ın önüne gelirler, Yeniçeriler de bugünkü Topkapı Sarayı'na kadar uzanan yolun iki tarafına dizilerek selâma dururlardı. Valide sultan ve beraberindekiler alayla Yeni Saray'a gelirlerdi. Bu tören, II. Mahmud döneminde Eski Saray'ın terkedilmesine kadar icra edildi[29].

Atmeydanı'ndaki Törenler

Eminönü'nün genelde adı ya isyanlarla ve burada tertip edilen tören ve şenliklerle anılan bölgesi At Meydanı'dır. At Meydanı, Roma ve Bizans devirlerinden beri bu tür hadiselerin mekânı olma hüviyetini Osmanlılar'da da devam ettirmişti. Osmanlı sarayının halka açık en büyük merâsimi olan sünnet düğünlerinin İstanbul'daki ana mekânlarından biri uzun süre At Meydanı idi. Kaynaklardan tespit edilebildiği kararıyla burada yapılan ilk sünnet düğünü II. Bâyezid tarafından, 1490'da, iki şehzadesi için düzenlenmişti. Tarihçi Hadidî'nin anlatımına göre, imparatorluğun dört bir yanından beyler ve bağlı devletlerin temsilcileri, Padişahın davetine icabet göstererek İstanbul'a gelmişlerdi. Şehirdekilerin de katılımıyla, ziyafetler, eğlenceler eşliğinde bu sünnet düğünü bir ay sürdü[30]. Kanunî Sultan Süleyman, At Meydanı'nda iki defa sünnet düğünü tertipledi. Bunlardan ilki, 1530'da gerçekleştirilen Şehzade Selim, Şehzade Mehmed ve Şehzade Mustafa'nın sünnet şenlikleriydi. İkincisi ise Şehzade Bayezid ile Şehzade Cihangir'in 1539'daki sünnet düğünleriydi.

III. Murad'ın 1582'de oğlu Şehzade Mehmed için tertiplediği sünnet düğünü, Osmanlı İstanbulu'nun şahit olduğu en büyük eğlencelerden biriydi. Hazırlıklarına bir yıl önceden başlanan tören sırasında, davetlilerin hediyelerini takdim etmeleri, zanaatkârların 39 gün sürdüğü söylenen alay geçişleri, anıtlar arasına gerilen iplerde cambazların maharetlerini sergilemeleri, denizcilerin meydana sanduka içinde derya getirmeleri, bir kedinin cambazlık yapması, alana büyük bir dağ ve iki kale maketinin getirilmesi, türlü oyunlar, gösteriler izleyicilere hayatları boyunca unutamayacakları anlar yaşattı. Özellikle de ağzından ateşler saçan mekânik bir ejderha, izleyen herkesin ağızlarını açık bıraktı. Şenliğin 40. günü Vezir Cerrâh Mehmed Paşa, şehzadeyi sünnet etti. Bunun meydandaki kalabalığa yansıması İbrahim Paşa Sarayı'nın önündeki devasa nahılın ateşlenmesi ve gece şenliğin en şatafatlı eğlencelerinin tertiplenmesi oldu.

Eğlencelerin bir süre daha devam ettirilmesi düşünülürken, Yeniçerilerle Sipahiler arasında büyük bir kavganın çıkması, herkesin keyfini kaçırdı. Yaşananlara kızan III. Murad düğünün 52. günü Topkapı Sarayı'na döndü ve şenlikler sona erdi[31].

At Meydanı'na, dolayısıyla da İstanbul'un sosyal hayatına hareketlilik kazandıran bir diğer saray kökenli tören, padişah kızlarının, kız kardeşlerinin, halalarının veya kız torunlarının düğün ve nikâhlarıydı. 1524'te Hatice Sultan'la, Veziriazam İbrahim Paşa'nın, 1539'da Mihrimah Sultan'la Rüstem Paşa'nın, 1562'de II. Selim'in kızlarından İsmihan Sultan'la, Veziriazam Sokollu Mehmed Paşa'nın, Şah Sultan'la Çakırcıbaşı Hasan Ağa'nın ve Gevherhan Sultan'la, Kapdan-ı Derya Piyale Paşa'nın ve 1648'de Sultan İbrahim'in kızı Atike Sultan'la, Kenan Paşa'nın düğünlerinde ana şenlik mekânı hep Atmeydanı idi.

Padişah, sultanlardan birini evlendirmek istediğinde, damad olarak seçtiği kişinin adını Sadrazama söyler veya onun bu konudaki tavsiyelerini de dikkate alarak adayı belirlerdi. Damadlığı kesinleşen adaya nişan takımlarını saraya göndermesine dair bir ferman gönderilirdi. Bunun üzerine gerek sarayda gerekse damad tarafında hummalı bir hazırlık başlardı. Padişah evlenecek olan ister kendi kızı, isterse hanedandan başka bir sultan olsun, hanedanın başı sıfatıyla gelin adayının ihtiyaçlarını tamamlamakla mükellefti. Yeni çift için şehrin herhangi bir bölgesinde yeni bir saray yaptırır veya uygun bir konağı kirası hazineden ödenmek şartıyla kiralardı.

Damadın saraya göndermek zorunda olduğu başlıca ağırlıklar, mihr-i müeccel, yüzük, kuşak, bir çift küpe ve bilezik, ayna, inci, mücevherli pabuç, mest ve nalındı. Damad olacak kimsenin zenginliğine bağlı olarak bu ağırlığın kıymeti de artmaktaydı[32]. Ayrıca damad adayının başta valide sultan olmak üzere harem halkına da hediyeler takdim etmesi âdettendi. Malî durumu iyi olmayan damad adayına hazırlıkları tamamlayabilmesi için hazineden para verildiği de olurdu.

Düğünlerin başından sonuna kadar idaresi Dârüssaâde Ağasının sorumluluğu altındaydı. Nişan ve nikâh törenleri farklı günlerde yapılır, ilgili kimselere davetiyeler gönderilerek saraya gelecekleri zaman bildirilirdi. 16. yüzyılın sonlarına kadar hanedanın kadın azalarının Eski Saray'da bulunmaları yüzünden düğünün bazı törenleri de burada yapılmaktaydı. III. Murad döneminde Harem'in bir kısmının Topkapı Sarayı'na taşınması üzerine, tahttaki padişahın kızlarının düğünleri Topkapı Sarayı'nda, ölen veya tahttan indirilen padişah kızlarınınkiler ise Eski Saray'da yapılmaya başlanmıştı. Kararlaştırılan günde sarayın törenin yapılacağı kısmı değerli kumaşlarla, fanuslarla süslenir, davetliler için gösterişli çadırlar kurulurdu. Damad adayının alayla saraya gönderdiği nişan bohçası Harem kapısında "Dârüssaâde Ağası" tarafından teslim alınırdı. Bunları içeriye götüren ağa, gelin adayının nişan bohçasını getirip, damad adayının sağdıcına teslim ederdi. Bohçanın ve kenarı işlemeli başörtüsünün sağdıç tarafından teslim alınmasıyla nişan resmen ilan edilmiş olur ve saraya gelenlere ziyafet çekilirdi. Ertesi gün çiftin nikâhı kıyılırdı. Hanım sultanların padişah babaları nezdindeki kıymetlerine, padişahın sevdiği ya da sevmediği selefinin kızı olup olmamalarına ya da daha başka sebeplere göre nikâhın kıyılacağı yer Kubbealtı, Dârüssaâde Ağasının odası veya sarayın başka bir bölümü olabilirdi. Merâsim günü hazır bulunacaklar nikâh mahallinde kendilerine ayrılan yerlere yerleştikten sonra geline vekâlet eden

Dârüssaâde Ağası, damadın vekilleri ve şahitler gelirler, Şeyhülislâm nikâh akdini gerçekleştirirdi. Dârüssaâde Ağasının nikâhın tamamlandığını padişaha haber vermesiyle, hazır bulunanlara hil'atler giydirilir, ikramda bulunur ve nihayet tüm bunlardan sonra merâsim sona ererdi.

Düğünde damad, devlet ricalini mevkilerine göre gruplar hâlinde konağına davet ederek onlara ziyafet çekerdi. Bu sıralarda sarayda kına gecesinin heyecanı yaşanırdı. Kına gecesine devlet ricâlinin eşlerinden kimlerin katılacağı, beraberlerinde getirecekleri hediyelerin kıymet ve miktarları sadrazam tarafında defter edilerek padişaha takdim edilirdi. Davetliler ve harem halkı haremde kına vesilesiyle tertiplenen eğlencelerle gecenin geç saatlerine kadar hoşça vakit geçirirler, sonra da o geceyi geçirmek üzere kendilerini misafir eden padişahın kadın efendilerinin dairelerine çekilirlerdi.

Kınadan sonra gelinin çeyizi büyük bir alayla damadın sarayına götürülür, damad çeyizi getirenlere ihsanlarda bulunurdu. Ertesi gün gelin, öncekinden daha ihtişamlı bir alayla damadın sarayına nakledilirdi. Çeyiz alayları genellikle Çarşamba, "Arus Alayı" da denilen "Gelin Alayları" ise Perşembe günleri yapılmakla birlikte, bazen her iki alay aynı günde de düzenlenebilmekteydi. Gelini getirenlerden yalnızca Sadrazam, Şeyhülislâm ve Vezirler yatsı namazına kadar damadın sarayında bekler, namazdan sonra Şeyhülislâmın duasını müteakiben damadın hareme gönderdikten sonra kendi konaklarına dönerlerdi. Ertesi gün damad ve sultan, devlet ricâline türlü hediyeler gönderirlerdi[33]. Hediyeleri alanlar, bunları getirenlere bahşiş ve armağanlar verirdi.

Sultanların düğünlerinin süresi ve şatafatı, evlenecek sultanın kimliğine göre değişebilmekteydi. Meselâ padişahın ilk veya ilk olmasa bile çok sevdiği bir kızının düğünü hayli debdebeli olabilmekte ve birkaç ay sürerdi. Buna karşılık baştaki padişah tarafından sevilmeyen bir selefin yine sevilmeyen bir kızının düğünü bir iki gün içinde nispeten sönük bir şekilde tamamlanırdı. Yavuz'un kızı Hatice Sultan'ın, Kanunî'nin kızı Mihrimah Sultan'ın, IV. Mehmed'in kızı Hatice Sultan'ın, III. Ahmed'in kızı Fatma Sultan'ın, II. Mahmud'un kızı Adile Sultan'ın, II. Abdülhamid'in kızı Naime Sultan'ın düğünleri hanedan düğünlerinin en şatafatlılarından bazılarıdır.

Düğünler vesilesiyle düzenlenen şenliklerde başta Saray olmak üzere, devlet ricâlinin konakları ve İstanbul'un çeşitli yerleri rengârenk fanuslar, kandiller, meşaleler, fenerlerle süslenir, bazı yerler kıymetli kumaşlarla bezenir, yer yer taklar kurulurdu. Bazı düğünlerde, çektiri türü gemilerin büyükçe maketleri yapılarak, bunun içine top ve tüfekler yerleştirilirdi. Bu maketler, altlarına konulan tekerleklerle şehrin sokaklarında dolaştırılırken içlerinde bulunanlar top ve tüfekleri ateşlerler, seyircileri coştururlardı. Bazı düğünlerde de denizin üzerine gemi, kale ya da ada maketleri yapılır bunların etrafında türlü gösteriler sergilenirdi. Şehrin büyük meydanlarında cambazlar, şişebâzlar, çemberlerle oynayanlar ve daha birçok hüner sahibi maharetleriyle şehrin sakinlerine hoş anlar yaşatırlardı[34].

Padişahların çocuklarının doğumuna "vilâdet-i hümâyûn" ismi verilirdi. Hanedanın yeni bir ferdinin dünyaya gelişi, gerek sarayda gerekse başta İstanbullular olmak üzere halk arasından tören ve şenliklerle kutlanırdı[35].

İlk olarak "Dârüssaâde Ağası", şehzâde veya sultanın doğum haberini "Silâhdâr Ağaya", ağa da bütün saray halkına duyururdu. Saraydan gönderilen cücelerden veya musahiplerden biri[36] Sadrazama müjdeli haberi verirdi. Bu sırada yeni hanedan azasının doğumunu, Yeni Saray (Topkapı Sarayı), Yedikule, Kızkulesi ve Hisârlar'dan, belirli saatlerde top atılmak suretiyle halka duyurulur, bir taraftan da şehirde tellallar dolaştırılırdı[37]. 18. yüzyıldan itibaren Anadolu ve Rumeli halkı da padişahın çocuğu olduğundan haberdar edilmeye başlanmıştı[38].

Saraydan gönderilen memurlar vasıtasıyla doğumdan haberdar olan Sadrazam, Şeyhülislâm ve diğer devlet erkânı hemen ertesi gün Saraya giderek padişahı tebrik ederler, burada kendilerine kürk ve hil'at giydirilirdi. Ayrıca "Dârüssaâde Ağası" veya "Kâhya Kadın", saray dışındaki evli sultanlara, belli başlı devlet ricâli ile Şeyhülislâm ailelerine birer tezkereyle doğumu bildirip, Saraya davet ederdi. Devlet ricâlinin eşleri sadrazamın konağında toplanır, hep birlikte arabalarla Saraya, yeni annenin yanına geçerlerdi. Davetliler üç gün müddetle Sarayda misafir edilirler ve doğum vesilesiyle yapılan eğlencelere katılırlardı[39].

Doğumun getirdiği mutluluk havası, Yeni Saray'dan başlamak üzere dalda dalga bütün İstanbul'a ve ülkeye yayılırdı. Donanma ve "şehr-âyinler" tertiplenir, çarşı pazar meşaleler, kandiller, fânuslarla süslenir, fişekler atılır, sokaklarda çeşitli eğlenceler yapılırdı[40]. Bu eğlencelerin süresi şartlara göre değişmekte idi. Meselâ, I. Mahmud ve III. Osman'ın çocukları olmamış, bu uzun aradan sonra dünyaya gelen III. Mustafa'nın kızı Hibetullah Sultân için on gün süren şenlikler düzenlenmişti. III. Mustafa'nın diğer kızlarından Beyhân Sultan'ın doğumunda üç gün üç gece, I. Abdülhamid'in oğlu Şehzâde Ahmed'inkinde ise yedi gün yedi gece donanma ve şehr-âyin yapılmıştı[41].

Divânyolu'ndaki Törenler

Eminönü'nün sahne olduğu merâsimlerde kullanılan ana güzergâh Divânyolu idi. Divân toplantılarına gelenlerin kullandığı Sultanahmet'ten Beyazıt'a kadar uzanan ve aynı zamanda şehrin en önemli caddesi olan yol adını buradan almıştır. Gerek bu işlevi, gerekse de genişliği ile Divânyolu, Eminönü'nün en prestijli yoluydu[42].

Valide sultanın beşik alayı doğumdan hemen sonra Eski Saray'ın Bayezid Camii tarafındaki Buğdaycılar Kapısı'ndan yola çıkıp, Divânyolu, Destereciler, Ayasofya, Acemioğlanlar Kolluğu üzerinden saraya ulaşırdı. Doğumdan altı gün sonra tertiplenen sadrazamın beşik alayı ise Paşakapısı'ndan çıkıp, Divânyolu'ndan saraya gelirdi[43].

Saltanatın şiarından olan kılıç kuşanma merâsimlerinde, padişah Eyüp'e kara yoluyla gidecekse alayla Bâbüssâde'den çıkıp,

askerlerin arasından yoluna devam eder, Fatih'in türbesini ziyaret ettikten sonra Eyüp'e inerdi. Deniz yoluyla gidecekse Harem-i Hümayûn'un Perde Kapısı'ndan çıkıp, atla sahildeki Sinan Paşa köşküne iner, buradan dümenini "bostancıbaşı"nın tuttuğu üç fenerli saltanat kayığıyla Eyüp'e geçerdi. Bu arada karadan alayla Eyüb'e gelen Sadrazam, erkân-ı devlet ve diğerleri padişahı Bostan İskelesi'nde karşılarlardı. Buradaki tören sona erince, Padişah deniz yoluyla gelmişse karadan, kara yoluyla gelmişse de denizden, nadiren de karadan geldiği hâlde yine karadan, tekrar alayla saraya dönerdi.

Denizden gelindiği için ziyaret edilemeyen Fatih'in türbesi, dönüşte mutlaka ziyaret edilirdi. Karadan gidiş veya dönüş esnasında padişahın, Şehzâde Camii'nin karşısındaki "Eski Odalar"ın önünden geçerken yeniçerilerin 61. cemaatinin "Odabaşı" tarafından kendisine sunulan şerbeti içmesi ve kâseyi altınla doldurup geri vermesi ve bundan sonra odabaşının da üç kurban kesmesi kanundu[44]. Halil İnalcık'a göre, tahta çıkan padişah, nasıl sarayda devlet büyüklerinin biatini alıyorsa, Eyübsultan'da da kılıç alayı ile "Ehl-i Velâyet"in biatını almaktaydı. Kılıç kuşatılan sultana, bu sûrette gaza vazifesi ve Tanrısal velâyet emanet ediliyordu, böylece yeni Padişah hükümranlık hakkı kazanıyor, te'yid-i ilâhî gerçekleştiriliyordu. İnalcık, Hz. Eyüb'ün, kuşatmayı kaldırdığı zaman, imparatordan Ayasofya'da dua etme müsaadesi alması ve şehre girerek arzunu yerine getirmesi rivayetine atıfta bulunarak, padişahların Eyüb'e geliş-gidişlerinde kullandıkları güzergâhın da bu rivayetle bağlantısı olduğunu söylemektedir[45].

Sefere çıkış törenlerinde, tuğların çıkartıldığı gün orduyla birlikte sefere memur edilen esnaf da Sultanahmet Camii avlusunda toplanır ve ertesi gün alayla ordugâha giderlerdi. Sefere uğurlama sırasındaki merâsimin en heyecanlı günü "Büyük alay"ın yapılacağı gündü. Sabah devlet ricâli alay tertip etmek ve "Sancağ-ı Şerif"in ihracı için sarayda toplanırdı. Dışarı çıkartılan "Sancağ-ı Şerif", başka bir yoldan ordugâha gönderilirdi. Sarayda "fetihhânlar" tarafından Feth-i şerîf, sultan şeyhlerinin birisi tarafından seferin zaferle neticelenmesi için dualar okunur, duanın bitiminde Padişah Bâbüssaâde'den çıkardı. Hazır bulunanlar derhal alay tertibi alır ve sokakları dolduran halkın methiyeleri, duaları eşliğinde ordugâha doğru ilerlenirdi.

Bayramın üçüncü günü Divânyolu tekrar hareketlenirdi. Padişahlar, bayramlaşmak üzere Beyazıt'daki Eski Saray'a gelirlerdi. Ancak bu gelenek 19. yüzyılda terkedilmiş, bunun yerine şehrin çeşitli mesire yerleri tercih edilmiştir. Şehre asıl hareketliliği kazandıran ise Sadrazamın büyük kol denilen alayla Eyüb'e gelerek, yeniçeri ağasının verdiği ziyafete katılmasıydı[46]. Sadrazam ziyafetten sonra, ikindiyi müteakiben alayla Edirne Kapısı'ndan şehre girer, Şehzadebaşı'nda yeniçerilerin altmış birinci ortası tarafından kendisine sunulan şerbeti içer ve bahşiş verip, konağına gelirdi. 17. yüzyılın sonlarından beri icra edilen bu alay, II. Viyana bozgunu ve sonrasındaki savaş ortamı yüzünden uzun süre yapılamamış, birkaç kez ihya edilmeye çalışılmış, nihayet Nevşehirli İbrahim Paşa tarafından tekrar canlandırılmıştır[47].

17. yüzyılın sonu ya da 18. yüzyılda "Hırka-i Saadet" ziyaretinin yapıldığı gün İstanbul bir başka merâsime, Yeniçerilerin "Baklava Alayı"na şahitlik ederdi. Bugün, "Kapıkulu Ocakları"nın her on neferine birer tepsi hesabıyla verilmek üzere düzinelerce baklava tepsisi futalara sarılı bir şekilde Saray'da Matbah-ı Âmire önünde dizilirdi. İlk tepsi, "Silahdâr Ağa" tarafından bir numaralı "Yeniçeri" olan Padişaha takdim edilmek üzere alınırdı. Daha sonra her Yeniçeri ortasından iki kişi bir tepsi alıp, bölüğün âmirleri bunların önüne düşer, bu şekilde Divânyolu'nun iki tarafına dizilmiş İstanbullular'ın alkışları arasında kışlalarına giderlerdi. Baklava tepsileri ve futalar ertesi gün saraya teslim edilirdi. Son Baklava Alayı, Yeniçeriliğin kaldırılmasından iki ay önce yapılmıştır[48].

Camilerdeki Törenler

Pek de alışık olmadığımız bir şekilde, Osmanlılar'da zaman zaman camilerin de birer teşrifât ve merâsim mahalli olarak kullanıldıklarını görmekteyiz. Meselâ, Hz. Peygamber'in doğum günü sayılan Hicrî Rebiülevvel ayının 12. günü Mevlid Kandili olup, Osmanlılar'dan çok önceleri de İslâm âleminde kutlanmaktaydı. Osmanlılar, kutlamalara resmî bir hüviyet kazandırıp, merâsime katılacakların uyacakları teşrifât kaidelerini teferruatlı bir şekilde tespit etmişlerdi. Resmî merâsim İstanbul'da önceleri Ayasofya, 1627'den itibaren de Sultanahmet Camii'nde yapılırdı. Padişahların bazen başka bir camiyi tercih ettiği de olurdu. Tören nerede yapılırsa yapılsın, bu vesileyle dağıtılan şeker ve şerbet ile mevlidhanlara verilen câize ve hil'atlerin bütün masrafları Sultan I. Ahmed'in bu iş için tesis ettiği hususî vakıftan karşılanırdı. Mevlid okunacağı gün, kendisine davetiye gönderilmeyenler sabahın erken saatlerinden itibaren, davetiye gönderilenler ise belirtilen saatte tören kıyafetleri ile camiye gelerek kendilerine ayrılan yerlere otururlardı. Herkes yerini alınca Fetih Sûresi okunmaya başlanırdı. Tam bu esnada, Saraydan alayla camiye gelen Padişah da mahfel-i hümâyûna girerdi. Geldiğinin işareti olmak üzere mahfelin kafesi açılır, herkes ayağa kalkar, Sadrazam ve Şeyhülislâm Padişahı selamlar, bundan sonra kafes tekrar kapanır ve herkes yerine otururdu. Ayasofya şeyhi, Sultanahmet şeyhi ve nöbetçi şeyh sırayla kürsüye çıkıp vaaz verirler, vaazlar bitince mevlidhânlar mevlid okumaya başlarlardı. İkinci mevlidhânlar "Geldi bir ak kuş kanadıyla revân/ Arkamı sığadı kuvvetle hemân" beytini okuyunca cemaat ayağa kalkardı. Bu sırada sadrazam, Mekke şerifi ile "emirülhac"ın nâmelerini "müjdecibaşı"ndan alıp, "Reisülküttâb" eliyle padişaha gönderirdi. Reisülküttâb bu mektubu padişahın huzurunda yüksek sesle okuyup, tekrar eski yerine dönerdi. Üçüncü "Mevlidhân"ın da mevlid okumayı bitirmesiyle devlet ricali haricindekiler evlerine dağılırdı. Devlet ricâli ise caminin önünde alay düzeni alıp, padişahı beklemeye başlarlardı. Padişah camiiden çıkınca kendisini bekleyenleri selâmlayıp alayla saraya dönerdi. Ondan sonra sadrazam da kapı halkıyla Bâbıâli'ye döner, burada herkes kendi evine dağılırdı[49].

İslâm âleminde genellikle Kur'an'ın nâzil olmaya başladığı kutlu zaman dilimi olarak kabul edilen ve "Kadir Gecesi" ismi verilen

Ramazan'ın 27. gecesi Osmanlılar'da da hususî surette yâdedilmekteydi. Bu gece Padişah büyük bir alayla Topkapı Sarayı'ndan Ayasofya Camii'ne, bazen de başka bir camiiye gelirdi. Şayet padişah yazlık bir saraydaysa, saltanat kayığıyla Topkapı Saray'ına geçer, teravihten sonra da alay tertip olunurdu. Bâbüssaâde'den Ayasofya Camii'ne kadar uzanan yolun iki tarafı alayın geçişi için kandiller, fanuslar ve meşalelerle aydınlatılırdı. Padişahın saraya dönüşü de geldiği gibi alayla olurdu[50].

"Cuma selâmlığı", camide herhangi bir teşrifât uygulanmasa da, Padişahın gerek camiye gelişinde gerekse tekrar saraya dönüşünde bazı törenler uygulanarak icra edilirdi[51].

Batılılaşma ve Tören Yerlerinin Değişimi

Eminönü açısından tören ve şenliklerin kırılma noktası 19. yüzyılda gerçekleşti. Zira dönemde kadim devlet yapılanmasında, devlet felsefesinde meydana gelen değişim ve dönüşümlerin tesiriyle kadim teşrifât kaidelerinin tatbikinde, merâsimlerin ve şenliklerin hem düzenlenmesinde hem de mekânında önemli değişiklikler meydana geldi[52]. Yeniden şekillendirilmeye çalışılan devletin ihtiyaçlarına cevap verebilecek yeni mekânlar oluşturma arzusuyla padişahlar, bu dönemde Beşiktaş taraflarına yöneldiler. Dolmabahçe ve Yıldız saraylarının inşa edilerek Padişahların buraya taşınması üzerine padişahın şahsına bağlı olarak Eminönü taraflarında icra edilen törenlerin bu yeni bölgeyi kaydı.

DİPNOTLAR

1. Leslie Pierce, Harem-i Hümayun, çev. Ayşe Berktay, Istanbul 1993, s. 244.
2. Fetihten sonra Istanbul'un inşa ve imarı için bk. Ahmet Ateş, "Fetihden Az Sonra Bir Istanbul Tasviri", Fatih ve Istanbul, I/I (Istanbul 1953), s. 17-18; Halil Inalcık, "Istanbul: Bir Islam Şehri", çev. Ibrahim Kalın, Istanbul Armağanı, Fetih ve Fatih, I, haz. Mustafa Armağan, İstanbul 1995, s.71-90; Halil Inalcık, "Fatih, Fetih ve Istanbul'un Yeniden Inşası", Dünya Kenti Istanbul, Istanbul tsz., s. 22-37; Halil Inalcık, "Fâtih Sultan Mehmed Tarafından Istanbul'un Yeniden Inşaası", Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, çev. Fahri Unan, sayı: 3 (Samsun 1988), s. 215-225; Fahri Unan, "Istanbul'un Fethi, Fâtih Külliyesi ve Imparatorluk", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılı Özel Sayısı (Ankara 1999), s. 83-91; Feridun Emecen, "Istanbul'un Fethi", Türkler, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek- S. Koca, Ankara 2002, s. 312-321.
3. Gülru Necipoğlu, 15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı, Mimarî, Tören ve Iktidar, çev. Ruşen Sezer, Istanbul 2007, s. 27-39.
4. Ülkü Altındağ, "Topkapı Sarayı, Birinci Avlu, Ikinci Avlu, Üçüncü Avlu (Enderûn)", Sanat, VII (Istanbul 1982), s. 13-14; Gülru Necipoğlu, Topkapı Sarayı, Mimarî, Tören ve Iktidar, s.64-65; Semavi Eyice, "Bâb-ı Hümâyûn", Türkiye Diyanet Vakfı Islâm Ansiklopedisi (=DIA), IV, 359-361.
5. Gülru Necipoğlu, Topkapı Sarayı, Mimarî, Tören ve Iktidar, s. 78-81; Ülkü Altındağ, "Topkapı Sarayı", s. 16-17; Semavi Eyice, "Bâbüsselâm", DIA, IV, 410-411.
6. Gülru Necipoğlu, Topkapı Sarayı, Mimarî, Tören ve Iktidar, s. 90-101.
7. Semavi Eyice, "Bâbüssaâde", DIA, IV, 408-409.
8. Osmanlılar'da muayede merâsimleri için bk. Mehmed Âkif Bey, Tarih-i Cülus-ı Sultan Mustafa-i Sâlis, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nr. 2108, vr. 87a-88b; Mustafa Münif, Defter-i Teşrifât, IÜ Ktp., TY, nr. 8892, vr. 25a-b; Teşrifâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrifâtı (Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi), haz. Halil Mercan, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1996, s. 65-78; Esad Efendi, Teşrifât-ı Kadime, İstanbul 1287, s. 61-62; Münşeât Mecmuası, Süleymâniye Ktp., Esad Efendi Kısmı, nr. 3363, vr. 3a-b; Zarif Orgun, "Saray Teşrifatı", Sanat, sayı: 7 (1982), s. 26-28; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı, Ankara 19883, s. 202-209; Recep Ahıshalı, Osmanlı Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl), İstanbul 2001, s. 256-260; Özdemir Nutku, "Bayram-Osmanlı Dönemi", DIA, V, 263-264; Zeynep Tarım-Ertuğ, "18. yüzyıl Osmanlı Sarayında Bayram Törenleri", Prof. Dr. Mübahat Kütükoğlu'na Armağan, ed. Zeynep Tarım-Ertuğ, Istanbul 2006, s. 582-594; Dündar Alikılıç, Osmanlı Devlet Protokolü ve Törenler, Imparatorluk Seremonisi, Istanbul 2004, s. 120-135; Ali Seydi Bey, Teşrifat ve Teşkilatımız, Niyazi Ahmet Banoğlu, tsz., s. 27-37.
9. Osmanlılar'da cülûs merâsimi için bk. Başbahanlık Osmanlı Arşivi (=BOA), BEO, Sadâret Defterleri, nr. 356, vr. 64b-69; Teşrifâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrifâtı, s. 5-13; Teşrifât-ı Kadime, s. 11-117; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, Saray Teşkilatı, s. 184-188; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s. 41-50; Abdülkadir Özcan, "Cülus", DIA, VIII, 108-114; Recep Ahıshalı, Reisülküttâblık, s. 278-281; Zeynep Tarım Ertuğ, XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri, Ankara 1999, s. 3-87, 139-149. Fikret Sarıcaoğlu, Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789), Istanbul 2001, s. 1-7. Son dönem cülus ve biat törenleri için bk. Hakan T. Karateke, Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devletinin Son Yüz Yılında Merasimler, Istanbul 2004, s. 18-45.
10. Sefere gidiş ve seferden dönüşlerdeki törenler hakkında bk. Recep Ahıshalı, Reisülküttaplık, s. 286-298. II. Mustafa'nın tuğlarının Bâbüssaâde önüne dikilmesi ve padişahın alayla şehirden uğurlanması için bk. Teşrifâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrifâtı, 21-29.
11. Mübahat Kütükoğlu, "Minyatürlerde Divânı Hümâyun ve Arz Odası", Tarih Enstitüsü Dergisi (=TED), sayı: 16 (Istanbul 1998), s. 47-68; Recep Ahıshalı, "Divân-ı Hümâyun Teşkilâtı", Osmanlı, VI, ed. Güler Eren, Ankara 1999, s. 24-33; Ahmet Mumcu, Hukuksal ve Siyasal Karar Organı Olarak Dîvân-ı Hümayûn, Ankara 1986; M. Baha Tanman, "Osmanlılar'da Divânhâne", DIA, IX, 442-444; Murat Uluskan, Divân-ı Hümâyûn Çavuşları, M.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, Istanbul 2004.
12. Ismail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları I, Acemi ve Yeniçeri Ocağı, Ankara 19883, s. 419-429.
13. Başbahanlık Osmanlı Arşivi (=BOA), BEO, Sadâret Defteri, nr. 347, s. 107, 138-139; Mehmet Ipşirli, "Elçi", DIA, XI, 3-15; Zarif Ongun, "Osmanlı Imparatorluğunda Nâme ve Hediye Getiren Elçilere Yapılan Merasim", Tarih Vesikaları, I (Ankara 1941), s. 245; 253; Recep Ahıshalı, Reisülküttâblık, s. 239-244; Olga Zirovic, "Yabancı Elçilerin Osmanlı Memleketlerinde Seyahatleri ve Huzura Kabulleri", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, IV (Istanbul 1968), s. 45-53; Metin And, "Elçilikler ve Elçiler", Hayat Tarih Mecmuası, sayı: 3 (Istanbul 1970), s. 20-25.
14. Surre gönderilmesi sırasında yapılan merâsimler için bk. Mehmed Âkif Bey, Tarih-i Cülûs-ı Sultan Mustafa-i Sâlis, vr. 201b-204b; M. Münir Atalar, Osmanlı Devleti'nde Surre-i Hümâyun ve Surre Alayları, Ankara 1991; Melek Çolak, "Osmanlı Imparatorluğu'nun Hac Yollarının Güvenliği Için Aldığı Önlemler", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı: 9 (Isparta 2003), s. 87-94; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, Saray Teşkilâtı, s. 181-183; Necdet Sakaoğlu, "Surre Alayı", Dünden Bugüne Istanbul Ansiklopedisi, VII, 80-81; Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, III, Istanbul 2004, s. 280-283; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s. 149-158; Recep Ahıshalı, Reisülküttâblık, s. 269-273.
15. Törenin Peçuylu, Selaniki ve Âli'den alınmış bir tasviri için bk. Ismail Hakkı Uzunçarşılı, Saray Teşkilâtı, s. 127-128. Ayrıca bk. Feridun M. Emecen, XVI. Asırda Manisa Kazâsı, Ankara 1989, s. 37-38; Tayyib Gökbilgin, "Mehmed III", Islâm Ansiklopedisi, VII, 536.
16. Ismail Hami Danişmend, Izahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, III, Istanbul 1972, s. 2, 143, 231, 388.
17. Osmanlılarda padişahların cenaze merasimleri için bk. Esad Efendi, Teşrifât-ı Kadime, Istanbul 1287, s. ; Mehmet Topal, Silahdar Fındıklı Mehmed Ağa-Nusretname- Tahlil ve Metin (1106-1133 / 1695-1721), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, Istanbul 2001, s. 811-812; Süheyl Ünver, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Son Avusturya Seferinde Hastalığı, Ölümü, Cenazesi ve Defni", Kanunî Armağanı, Ankara 1970, s. 301-306; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, Saray Teşkilatı, s. 53-54; Halil Sahillioğlu, "II. Süleyman'ın Teçhiz ve Tekfini", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, sayı: 4, s. 66-74; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, Saray Teşkilâtı, s. 52-56; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s. 158-165; Zeynep Tarım Ertuğ, XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri.
18. Arz günlerinde uygulanan merasim için bk. Ismail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı, Ankara 1988, s. 30-35; Mehmet Ipşirli, "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı", Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, I, ed. Ekmeleddin Ihsanoğlu, Istanbul 1994, s. 163.
19. Arife Divânı hakkında bk. Ismail Hakkı Uzunçarşılı, Saray Teşkilâtı, s. 201-202; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s. 118-120; Ali Seydi Bey, Teşrifat ve Teşkilatımız, s. 163-164.

20. Hırka-ı Saadet merâsimleri için bk. Ali Seydi Bey, Teşrifat ve Teşkilatımız, s. 162-163; Recep Ahıshalı, Reisülküttâblık, s. 261-262; Turan Turanbek, "Mukaddes Emanetler", Sanat, VII (1982), s. 126-129; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s. 135-141; Hakan T. Karateke, Padişahım Çok Yaşa, s. 198; Nebi Bozkurt-Doğan Yavaş, "Mukaddes Emanetler Dairesi", DİA, XXXI, 111-114; Necdet Sakaoğlu, "Hırka-i Saadet Ziyareti", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, IV, 68; Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, II, 809-811; Zeynep Tarım Ertuğ, "Osmanlı Devlet Teşrifatında Hırka-i Şerif Ziyareti", TED, XVI (İstanbul 1998), s. 37-45; Nurhan Atasoy, "Hırka-i Saâdet", DİA, XVII, 374-377.
21. Bu törenler için bk. BOA, BEO, Sadâret Defteri, nr. 347, s. 52, 109; Recep Ahıshalı, Reisülküttâblık, s. 308; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s. 189-190.
22. Semavi Eyice, "İncili Köşk", DİA, XXII, 278-279.
23. BOA, BEO, Sadâret Defteri, nr. 347, s. 108-109; Silahdar Fındıklı Mehmed Ağa, Nusretname, s. 515-519; Osman Nuri Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, I, İstanbul 1977, s. 9 vd; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Saray Teşkilâtı, s. 110; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s. 181-184; Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I, İstanbul 2004, s. 193; Recep Ahıshalı, Reisülküttâblık, s. 307-308.
24. Ziya Kazıcı, "Alay Köşkü", DİA, II, 346-350; İbrahim Artuk, "Alay Köşkü", TED, XVII (İstanbul 1982), s. 590-598.
25. Yalı Köşkü için bk. Doğan Kuban, "Yalı Köşkü", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, VII, 416-417; Gülru Necipoğlu, Topkapı Sarayı, Mimarî, Tören ve İktidar, s. 296-298.
26. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Merkez ve Bahriye Teşkilâtı, s. 145-150; Recep Ahıshalı, Reisülküttâblık, s. 253-256; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s. 116-118. II. Mahmud döneminden sonra devlet ricâli arasındaki bayramlaşma merâsimleri, saraydaki bayramlaşma töreni sonrasına alındı ve birtakım yeni kurallar belirlendi (bk. Hakan T. Karateke, Padişahım Çok Yaşa, s. 77-78)
27. Yeni bir sadrazam tayini sebebiyle yapılan merâsim için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Merkez ve Bahriye Teşkilâtı, s. 123-128; Recep Ahıshalı, Reisülküttâblık, s. 282-286.
28. Recep Ahıshalı, Reisülküttâblık, s. 251-252.
29. Valide alayı için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Saray Teşkilâtı, s. 154-156; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s. 177-180.
30. Hadîdî, Tevârîh Âl-i Osman (1299-1523), haz. Necdet Öztürk, İstanbul 1981, s. 331-332.
31. Abdurrahman Sağırlı, Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osman'ı (Metinleri, tahlilleri), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2000, s. 521-524; Peçuylu İbrahim, Tarih-i Peçuylu, II, haz. Fahri Çetin Derin - Vahid Çabuk, İstanbul 1980, 64-68.; Gelibolulu Mustafa Âlî, Câmiu'l-Buhûr Der-Mecâlis-i Sûr, haz. Ali Öztekin, Ankara 1996; Mehmet Arslan, Türk Edebiyatında Manzum Sürnâmeler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri), Ankara 1999, s.37-39, 335-590; Nurhan Atasoy, 1582, Surname-i Hümayun, Düğün Kitabı, İstanbul 1997; Hilmi Uran, III. Mehmed'in Sünnet Düğünü, İstanbul 1942; Metin And, Kırk Gün Kırk Gece, İstanbul 1959; Gisela Prochazka-Eisl, Das Surname-i Hümayun, Die Wiener Handschrift in Transkription, mit Kommentar und Indices Versehen, İstanbul 1995; Robert Eliot-Stout, The Sur-i Humayun of Murad III- A Study of Ottoman Pagentry and Entertainment, Ohio State University, Doktora Tezi, Ohio 1996; Gülsüm Ezgi Korkmaz, Sürnâmelerde 1582 Şenliği, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s.198-201.
32. III. Mustafa döneminde, 1758'de, padişahın kız kardeşi Ayşe Sultan ile Silahdar Mehmed Paşa'nın evlenmesi vesilesiyle, damadın saraya gönderdiği ağırlıktaki hediyelerin bir listesi için bk. Mehmed Âkif Bey, Tarih-i Cülus-ı Sultan Mustafa-i Sâlis, vr. 33b-35a.
33. III. Mustafa tarafından 1758'de III. Ahmed'in kızı Esma Sultan ile evlendirilen Muhsinzâde Mehmed Paşa'nın sunduğu hediyeler için bk. Mehmed Âkif Bey, Tarih-i Cülus-ı Sultan Mustafa-i Sâlis, vr. 73b-75a.
34. Sultan düğünleri için bk. Çağatay Uluçay, Harem, II, Ankara 19923, s. 87-115; Seza Sinanlar, Atmeydanı, Bizans Araba Yarışlarından Osmanlı Şenliklerine, İstanbul 2005, s. 58-63; Recep Ahıshalı, Reisülküttâblık, s. 309-311; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s. 190-197, 201-204; Mehmed Arslan, Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri, İstanbul 2000, s. 527-574, 593-636; Mehmed Arslan, "Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri ve Bu Konuda Yazılan Eserler: Sürnâmeler", Osmanlı, IX, ed. Güler Eren, Ankara 1999, s. 170-185; Leslie P. Pierce, Harem-i Hümayun, Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar, çev. Ayşe Berktay, İstanbul 1996, s. 75-120; Metin And, "Osmanlı Düğünlerinde Nahıllar", HTM, XII (İstanbul 1962), s. 16-21.
35. Sarayda doğum öncesi hazırlıklar için bk. Çağatay Uluçay, Harem, s. 70-74. İstanbul halkının, özellikle de yüksek tabakanın, çocuğun doğumu öncesi ve sonrasındaki bazı âdetleri için bk. Abdülaziz Bey, Osmanlı Âdet, Merâsim ve Tabirleri, Toplum Hayatı, yay. haz. Kâzım Arısan-Duygu Arısan Günay, İstanbul 1995, s. 11-29.
36. Çağatay Uluçay, Harem, s. 75; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, sadrazama bu haberle ilgili hatt-ı hümâyûnu, doğan çocuk erkek ise dârüssade ağasının, kız ise yüksek rütbeli bir saray ağasının getirdiğini söyler. Bk. Saray Teşkilâtı, s. 107.
37. Ahmet Önal, 18. Yüzyıla Ait Buyuruldu Mecmuası (Türk Tarih Kurumu Y.70-Değerlendirme Transkripsiyon), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 149-150; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Saray Teşkilâtı, s. 108; Çağatay Uluçay, Yeni Saray'ın deniz kayısındaki kısımda çocuk erkekse 7, kızsa 3 kere top atışı yapıldığını ve bunların günde 5 defa tekrarlandığını belirtir (bk. Harem, s. 75).
38. Mehmed Arslan, Makaleler, s. 497.
39. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Saray Teşkilâtı, s. 167-168, 170-171.
40. Çağatay Uluçay, "İstanbul'da XVIII ve XIX. Asırlarda Sultanların Doğumlarında Yapılan Törenler ve Şenliklere Dair", İstanbul Üniversitesi Mecmuası, IV (İstanbul 1958), s. 199-213; Özdemir Nutku, Tarihimizden Kültür Manzaraları, İstanbul 1995, s. 55-67.
41. Şehzade ve sultan doğumlarında tertip edilen şenlik ve merasimler için ayrıca bk. Ali Seydi Bey, Teşrifat ve Teşkilatımız, s. 39-41; Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrîfâtı, s. 34-41; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Saray Teşkilâtı, s. 109, 168-170; Mehmet Arslan, Makaleler, s. 491-526; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s. 167-177; Ahmet Önal, Buyuruldu Mecmuası, s. 150-151, 153; Sarıcaoğlu, Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789), İstanbul 2001.
42. Ayrıntılı bir çalışma için bk. Maurice Cerasi, Divânyolu, çev. Ali Özdamar, İstanbul 2006.
43. Valide sultanın ve sadrazamın beşik alayları için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Saray Teşkilâtı, s. 168-170; Çağatay Uluçay, Harem, s. 78-82; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s. 174-177.
44. Kılıç kuşanma merasimleri için bk. Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi, s. 14-20; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Saray Teşkilatı, s. 189-200; Abdülkadir Özcan, "Kılıç Alayı", DİA, XXV, 408-410; Recep Ahıshalı, Reisülküttâblık, s. 280-281; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s. 52-60; Vedad Günyol, "Kılıç Alayı", İslâm Ansiklopedisi, VI, 678-679; P. G. İnciciyan, "Osmanlı Padişahlarının Taç Giyme Töreni Olan Kılıç Alayı", çev. Ohannes Bogosyan, Hayat Tarih Mecmuası, I/2 (İstanbul 1965), s. 42-59. Tanzimat sonrası bazı örnekler için bk. Hakan T. Karateke, Padişahım Çok Yaşa!, s. 46-75; Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, II, İstanbul 2004, s. 262-264.
45. Halil İnalcık, "Eyüp Projesi", Eyüp: Dün/Bugün, 11-12 Aralık 1993, yay. haz. Tülay Artan, İstanbul 1994, s. 3-4.
46. Zaman zaman bu ziyafet Ağakapısı'nda da gerçekleştirilmekteydi, bk. Recep Ahıshalı, Reisülküttâblık, s. 260.
47. Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrîfâtı, 78-79; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Merkez ve Bahriye Teşkilâtı, s. 147-148; Zeynep Tarım-Ertuğ, "Bayram Törenleri", s. 593-594.
48. İlber Ortaylı, "Baklava Alayı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, II, 5.
49. Mevlid alayı için bk. Esad Efendi, Teşrîfât-ı Kadime, s. 2-8; Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrîfâtı, 83-85; Mustafa Münif, Defter-i Teşrîfât, vr. 2a-4a; Mehmed Şeker, "Osmanlılar'da Mevlid Törenleri", DİA, XXIX, s. 479; "Mevlit Alayı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, V, 431; Recep Ahıshalı, Reisülküttâblık, s. 276-278; Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, II, 521-52; Uğur Göktaş, "Mahyacılık", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, V, 275; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s.106-114; Ali Seydi Bey, Teşrifat ve Teşkilatımız, s. 151-152.
50. Toplu bilgi için bk. "Kadir Alayı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, IV, 369; Abdülkadir Özcan, "Osmanlılarda Kandil Geceleri", Tarih ve Medeniyet, IV (İstanbul 1994), s. 45-47.
51. Mehmet İpşirli, "Cuma Selâmlığı", DİA, VIII, 90-92; Mehmet İpşirli, "Osmanlılarda Cuma Selâmlığı (Halk-Hükümdar Münâsebetleri Açısından Önemi)", Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan, İstanbul 1991, s. 459-471; Dündar Alikılıç, Imparatorluk Seremonisi, s. 99-106; Necdet Sakaoğlu, "Cuma Selamlığı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, II, 443-444; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Saray Teşkilâtı, s. 65-66.
52. Bu yeni süreç için bk. Filiz Çalışkan, Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Osmanlı Teşrifat Müessesesi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1997; Hakan T. Karateke, Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devletinin Son Yüz Yılında Merasimler, İstanbul 2004.

Asst. Prof. Erhan AFYONCU

He Was in Tokat, in 1967. He graduated from Marmara University Ataturk Education Faculty, Education of Social Sciences Department, History Education Department in 1988.In 2000 he became an assistant professor. In May 2000 he passed to Marmara University, Faculty of Science and Literature History Department. Erhan Afyoncu, who still works as a lecturer in Marmara University, Faculty of Sciences and Literature, wrote books called "Ottoman Empire With Questions" that is composed of 6 volumes and "Study Guide For Ottoman History" and many articles about Ottoman bureaucracy and Ottoman historians.

Ahmet ÖNAL

He was in Sivas, in 01.12.1981. He graduated from Marmara University, Atatürk Faculty of Education, and History Education Department in 2004. In 2004, he started to attend the post graduate program in the same university's Institute of Turcology Studies, Discipline of New Age in Turkish History. In 2006, he got the post graduate degree by his thesis called "The 'Buyuruldu (Ordered)' Journal Belonged to 18.Century" (Turkish Historical Society Y.70- Evaluation Transcription). In the same year, he started to attend a PH.D program in Marmara University, Institute of Turcology Studies, and Discipline of New Age in Turkish History.

Ceremonies in the Ottoman Era and Eminönü

Formalities, in short protocol in the closest meaning today, are the main power which provides difference for the one in the center of formalities, makes him or her extraordinary and even get him acquire the ruler charisma when a ruler is considered. Sound formalities are the product and sign of a powerful state organization. The philosophy directing the basic structuring of state expresses itself with those formalities and official ceremonies where those formalities are practiced.

How important those formalities in sovereignty of a ruler and finally in his fate is seen when what happened to Osman II is referred to. Because the most effective factor among all others preparing the bad fate of Osman II was his ignoring ancient Ottoman formality traditions and left a side that formalities armor which enveloped him.

While Sultan had to "show him without being seen", Osman II publicly came around, chased janissaries in the drinking houses, fought some of them and injured with a dagger. Therefore, Osman II became ordinary in the view of soldier and public. Opinions of Thomas Roe, who was British ambassador in Istanbul between the years 1621-1628, on dethronement of Osman II proves the situation clearly: *"If he was not lost the fear and respect against him companying his grandeur by behaving unsuitably in the streets and drinking houses as a Sultan, arresting the soldiers for their slight mistakes*

as if he was a police force, making himself an ordinary, simple and despised creature instead of being a super human just seen and feared, sultan would not end up in this bad fate"[1].

Istanbul, especially the region that we defined and qualified as Eminönü today, was one of the most attractive geographies of the world when the formalities had to reflect on life and meet with space, even the first one. Each space, monument and building in that area serving as capital for two of three biggest empires, Rome and the Ottoman, for hundreds of years lived or got it lived as an actor or witness of formalities and ceremonies which made an emperor an emperor and a sultan a sultan.

During Roman and Byzantine Era, all the official buildings were generally in today's Eminönü. Big Palace, which occupied a broad area extending from Hippodrome to Marmara coast, was the imperial palace for Byzantine. Constantinus Square (today's Çemberlitaş region), Augusteion Square (area in front of Hagias Sophia), Square Tauri (Today's Beyazıt region) are the most important square of the city. One of the two senate buildings of Constantinople was located in the north of Constantinus Square and the other was in the east of Augusteion Square. Hagias Sophia, the biggest church of Constantinople and Orthodoxies, served as host of some official ceremonies. Million Stone got built up by Constantine I had an important place for imperial ceremonies during medieval Byzantine era. Hippodrome, which started to construct in 196 by Septimus Severus and officially opened on 11 May 330 by Constantine I, was not an only entertainment place where carriage races took place, gladiator fights were carried out and wild animal fights were realized. Some courts and official institutions were also there. Punishments were implemented there, general political discussions were carried out there.

Construction of Istanbul after the conquest

When Mehmed II entered into the city from Topkapı (one of city gateways) with the quality of "Ebu'l-feth (conqueror)", he met a city in ruins. However, Sultan Mehmed the Conqueror was decisive about making Istanbul worthy to be the center for the global empire he planned to establish. After the conquest, tremendous settlement and construction works started in the city. They tried to bring back Greeks escaped during the conquest. Population flow was provided obligatorily and voluntarily from the other parts of Empire to Istanbul. For those immigrating to Istanbul was encouraged and their immigration was facilitated[2].

On contrary to the general opinion, Conqueror did not settle in Istanbul immediately after the conquest. In order to transport administration instrument from Edirne to Istanbul, it was necessary to construct buildings to meet the needs of administrative structure. Sultan Mehmed the Conqueror order the construction of a palace for him in the area where Istanbul University stands today. It was narrated that Sultan gave this order while he was going to Edirne twenty days after the conquest and he himself decided the location of the palace.

After the Conqueror got built up all the buildings of his centralized global empire he was going to try to establish during his life span, moved in Istanbul in winter of 1457-1458 years. Hence, Istanbul became the new and final capital of the Ottoman.

After the Conqueror used this palace submitted to his service in 1458 as his residence for a short time, he ordered the construction of another palace. At the end of his detailed consultations and researches with his many engineers and consultants, Sultan picked the former acropolis of the Byzantines. The region defined as "Zeytunluk" was expropriated by compensating the houses of Muslims and non-Moslems, and a broad area was obtained for the new palace. Various sets were established in order to arrange the slope area and it was decided to construct the main palace building on the highest set on the hillside[3].

During the process starting from the period of Sultan Mehmet the Conqueror, Eminönü, which had been the main administrative region of the Byzantine Empire, continued his same function in Istanbul of the Ottomans. Former palace, Topkapi Palace, Hagias Sophia serving as the grand mosque of the city, Sultan Ahmed Mosque, At Meydanı and majority of mansions of high level officials were located in this region. Concentration of central administration of the Ottoman in today's Eminönü region made this region the scene for application of formalities, ceremonies and festivals which are the main argumentations to reflect the organization and glory of the empire.

Ceremonies in Topkapı Palace

First one of the main centers for the Ottoman ceremonies was Topkapi Palace. When the plans of the palace are looked over, it is better understood that to what extent the ceremonies to be held there were taken into consideration during the planning of the space. Bâb-ı Hümâyûn, the main entrance gateway of the palace, prepares the persons entering into the palace upon a ceremony or for business for what they would meet inside by means of its chalet which existed over it in the past, its strong appearance and its architecture reminding triumphal arches[4]. When one entered into from Bâb-ı Hümâyûn, he arrived at first court, also so-called Alay Square. In the architectural design of this court, the desire to create a broad formalities area is clearly seen. Because the service buildings of palace such as the buildings belonging to Enderun Hospital where the patients in the palace were treated, Has Bakery which met the bread need of palace, Odun Arabacıları Ocagı (Building of Coachmen for Wood Coaches), which provided the wood need of palace and carried the patients, Hasırcılar Ocagı (Mat Makers Building), where mats of palace were woven, were shifted to left or right of the court and a broad square was created. This court could have cover hundreds of people during the ceremonies such as funerals,

accession, distribution of salaries or exchange greetings on the occasion of a religious festival which was well-attended. When processions established on the occasion of any ceremony arrived at the palace, they got off their horses and continued the rest of way on foot on the way between palace officials and soldiers standing on both sides of the road, because nobody except Sultan could enter the next court on horseback; this exception was just unique to Sultan.

The passage from the first court to second court also so-called Divân Square and Justice Square was provided through Bâbüsselâm (Middle Gateway). Bâbüsselâm is stronger and symbolic comparing to Bâb-ı Hümâyûn. This gateway acquired the Santa Barbara Gateway's identity of being a ceremonial entrance point, which had been used as the entrance of acropolis for triumph during the Byzantine era and the feature of that only empire could have passed on horseback Halki Gateway of Big Palace. There are gatehouses on the right and left sides of the passages of gateway. One of those gate houses known as Kapı Arası was the place where viziers and other statesmen were punished. Both the external architecture of the gateway reflecting the military power and this jail inside emphasized the two dominant themes of Second Court; they were victory and justice[5].

When Second Court was regarded as a ceremonial area from the point of architectural planning, it carries a very ideal space identity. High walls surrounding the space on four sides and isolating it form the outside and simplicity of the architecture assisted to concentrate the whole attention on flamboyance of formalities and ceremonies. Both the Ottoman resources and the European resources agreed on that formalities outshined the space while they were telling the ceremonies. And this proves that organizer of the ceremony reached his goal[6].

The central point of Second Court from the point of view of formalities and ceremonies is Babüssaade which opens to Third Court, so-called Enderun[7]. The connection between Bâbüsselâm and Babüssaâde was provided by means of a road, so-called Sultan Way. For the ceremonies of accession and exchanging greetings on the occasion of a religious festival, throne was established in front of this gateway. Those who had to be ready in the main area for public during the ceremonies of exchanging greetings on the occasion of a religious festival[8] and accession[9] were arranged in a crescent just across the throne. Palace officials and high level statesmen who were sent invitations one day before the ceremony to be ready there, soldiers, Crimean Khans living in Istanbul were stand in an order in the place allocated to them in the court and created a blazonry in the court with their special clothes. Janissary band of musicians, which was one of the most important factors of both of the ceremonies, took its place in the square. Furthermore, brilliant trappings of horses the spare ones were kept ready in the court. Sultan got out and sat on the throne in front of Babüssaade when he was notified that all preparations were completed. Afterwards, starting from nakibuleşraf (those regarded to come from the blood of the prophet or to follow his way), everybody came according to the order of formalities and did obeisance to new sultan if it was an accession ceremony or submitted their greetings to Sultan if it was a religious festival. The area in front of Bâbüssâde turned to a ceremonial area in the beginning of an expedition. Especially for the expeditions realized under the command of Sultan himself and so-called sefer-i hümâyûn, army was sent off with pompous ceremonies. Plumes of sultan were set up in front of Bâbüssaâde as a sign of expedition. On the day when plumes would be transported to Davutpaşa or Uskudar, plumes of high level statesmen to take part in expedition were brought to Babiali in early morning by plume carriers and they went to the palace in company of janissary band of musicians in order of a procession and took the plumes of sultan and then again in the same procession order, went to the place where the army would gather. There tents were pitched up, plumes were set up in front of the tents of their owners[10].

Another important space for formalities and ceremonies was Kubbealtı. Divan-ı Humayun, by which empire was managed until the midst of 18th century, met there everyday in the very beginning, and then four days in a week since the beginning of 16th century with great formalities. Members of Divan-ı Humayun came to Hagias Sophia via Divanyolu, and generally paid their morning prayers there. After the prayer they passed to Topkapi Palace, arrived at Kubbealtı from Babüsselam via a road so-called Vizier Road, and at the end of Divan-ı Humayun meeting they again returned to their mansions in the same flamboyance manner[11].

Divan met through a very pompous ceremony in order to distribute the salaries of kapikulu soldiers. On that day, when Divan-ı Humayun met, both their negotiations continued and janissary band of musicians brought the salaries of janissaries in leather bags there. When they were completed, grand vizier sent a short letter to sultan asking for his permission to distribute the salaries, and upon the permission of sultan they started to distribute the salaries. Before distributing the salaries, it was a tradition to serve soup, rice and desert from palace kitchen to janissaries or serve meat cooked by boiling if it was Ramadan. Those foods served in front of Bâbüssâde. When chief sergeant gave the signal with his coattail, janissaries waiting at Middle gateway run altogether to get their food and ate in the court. If janissaries did not eat the food served for them, it was sign of a rebel. After the meal, they met again in front of the Middle Gateway. There, Chief Sergeant started a chant loudly, and at the end of his chant when he cried "say hu(a kind of dervish greeting)", janissaries said "hu" altogether. Then distribution of salaries was started[12].

Ambassadors of other countries were first taken in Kubbealtı when they arrived at the palace and then in Arz Odası (a room where sultan meet with high level officials). Divan constituted to accept ambassadors was named "ambassador divan". Ambassadors were invited to Divan-ı Humayun on meeting days in order to submit the letter of their rulers. However, if

there was not an emergency, ambassadors were invited to Divan-ı Humayun on the day when salaries were distributed in order to let them see the glory of the Ottomans. Those divan meetings when both salaries were distributed and ambassadors were accepted were so-called "Grand Divan" or "Superior Divan".

Ambassador invited to the palace on the day of divan meeting concerning salaries was made wait in front of Alay Chalet across Pasha Gateway with his attendants. During this time, grand vizier got out with a procession, first greeted his chief sergeant next to ambassador, and then greeted ambassador and went on his way. After grand vizier left with the procession, ambassador and his delegation went on their way. When ambassador arrived at the palace, he got off his horse at Middle Gateway, and was taken to main gatehouse in accompany of the interpreter of Divan-ı Humayun in order to have a short rest. Ambassador entered into from Middle Gateway at the same moment when janissaries started to run for rive and desert. When delegation got close to Kubbealtı, major domo of janitors welcomed the chief sergeant beside ambassadorand then tehy altogether entered into Kubbealtı.

If the ambassador was from a non-moslim country, grand vizier, in order not to stand up in front of ambassador, passed to divit room before ambassador entered into Divanhane, and after ambassador entered into he got out of that room and took his seat. Upon grand vizier's entering into those in Divanhane stood up. In this situation, ambassador thought that they stood up to show respect to his country, those in divan considered that they stood up for grand vizier. However, an ambassador from a moslim country visited the palace, this method was not applied, and grand vizier waited in Divanhane and everybody stood up when ambassador entered into. Ambassador kissed the coattail of grand vizier, and then sat on the chair prepared for him in front of marksman, in presence of a embassy secretary on his right side and an interpreter of divan-ı humayun on his left side. After the salary distribution was completed, he on the table of grand vizier and his attendents on the table of others had their meal[13].

Another ceremony for which Kubbealtı was one of the main spaces was organized to send donation by sultan to two holy harems (Medina and Mecca). Those to attend ceremony were invited to the palace one day before by darussaade agasi and major domo, and admiral was instructed to keep ready the galleon which would carry the procession, at Vezir wharf or Kirec wharf in Eminönü. Places in the palace such as Kubbealtı and Alay Chalet, where sultan would watch the procession and hence which had to be adorned were decorated with magnificant fabrics.

The following day those invited were accepted in the divan room of darussade agasi and first ceremony was held there. After the meal, ones in the room went to the tent across Kubbealtı. Upon Divân sergeants' notifying the arrival of sultan, everybody got ready to welcome him. Sultan getting out of Bâbüssaâde on horseback sat on the seat of marksman in Kubbealtı. In the tent, donation bags were counted, account book was sealed and then darussaade agasi in company of authority for donation came fore the sultan and he submitted donation account books and letter of sultan to that authority. Suras from Koran and encomiums were cited, prayed, donation bags so-called mahmil-i şerif and a female camel carrying the gifts and a spare one were taken about in the square. Later on, darussaade agasi took about the camel and at the end of third tour upon the a signal of sultan, he submitted silver chain of camel to authority and its silk leash to stirrupman. In case he did not receive such a signal, it meant he was freed from his post, and aga went to Mecca with that donation procession[14].

A ceremony was organized in the palace on the occasion of the Ottoman princes' being appointed as the governor of flag states in order to get prepared for sultanate. One of rare examples of those ceremonies, which were hard to specify, was the ceremony organized on the occasion of Murad III's son Prince Mehmed's being appointed as the governor of Manisa, the flag state. During the period of Mehmed III, who accessed to throne in 1595, implementation of sending the princes to flag states was terminated completely and that ceremony was not executed any more[15].

Funeral prayers of sultans were carried out in the palace. Even that prayer for the sultans passed away out of Istanbul was carried out, it was repeated in the palace. For example, during way that the corpse of Sultan Süleyman the Lawmaker was taken to Istanbul, funeral prayer was carried out two times, however; a third time it was carried out in the palace. After the execution of accession ceremony, new sultan ordered that the funeral arrangements for his predecessor to be carried out. It is seen that different parts of the palace was used for the funeral ceremony. For example, coffin of Selim II was put on a wooden bench prepared in Servili Road and his funeral paryer was carried out there. Funeral of Murad III was carried out in front of Helvahane, funeral of Mehmed III in front of Bâbüssaâde, funeral of Murad IV in the palace court[16].

Funeral prayer was usually led by chief religious officer, if he was not available, by Thracen military judge or by one of leading scholars like palace imam. Some exceptions might have occured. For instance, funeral prayer of the Conqueror was led by Sheikh Ebulvefa, one of well-known sufis of the time. High level statesmen in Istanbul attended the funeral, and new sultan also attended the prayer in front of the door of Arz Odası or Throne Hall. Only darussaade agasi among all other palace agas was allowed to attend the funeral. One of the striking tradition upon the dead of sultans was to mourn. As a sign of mourning, everybody attending the funeral including the new sultan worn black clothes and black turban or tied a black scarf on their tuban. Under these circumstances, mourning was lasted for three days or a week. Starting from the midst of 17th century that mourning tradition was terminated[17].

Main parts of third court of Topkapi Palace where ceremonies were held were Arz Odası and Hırka-i Saadet Flat. Arz Odası, which was got constructed by Sultan Mehmed the Conqueror for the first time was the place where janissary agasi, Thrace and Anatolia military judges, grand vizier, other viziers and chamberlains were admitted to the presence of the sultan in an order and informed him on the day so-called "submission day" after Divan-ı Humayun meetings ended. During the period when Divan-ı Humayun was met four days in a week, Sunday and Tuesday were submission days, however; during the period when Divân was met twice a week, submission day was Tuesday. That admittance ceremony was held after Divan negotiations were completed and they had their meals. Sultan sat on his throne in Arz Odası and admitted the delegation of Divan. Foreign ambassadors were also admitted to the presence of sultan there[18].

In the ceremony of the exchange of greetings on the occasion of a religious festival, Arz Odası became a place where people living in the palace extended their greetings to sultan. Official exchange of greetings started with Arife (the day before festival) Divanı. On that day, chief sergeant and sergeants of palace who were invited into palace by master of ceremonies beforehand, arranged opposite to Justice Tower across Kubbealtı. Then janissary band of musicians and horses taken from Has Stable took their places in the square. After late afternoon prayer, ceremony started, janissary band of musicians started to play, sometimes sergeants applaus, and finally it ended with the pray of prayer sergeant. While the ceremony lasted outside, sultan exchanged greetings with people of the palace on his throne set up in front of Arz Odası. After exchange of greetings with them, he listened to Koran in Agalar Mosque and returned to Arz Odası and then admitted agas of different departments and high level officials of navyyard to exchange greetings. In case that sultan could not have attended Arife Divanı on any reason, his turban was put on the throne and ceremony was executed[19].

Has Oda, so-called Hırka-i Saadet Flat today, was constructed during the period of the Conqueror, and some part of relics brought from Egypt during the period of the Grim were kept in that room. On the occasion that Murad III had constructed a new Has Oda in Harem and got his bedroom moved there, this building was especially loomed large with relics it included under its body. The cloak brought to Istanbul among other relics and narrated to be gifted to Ka'b bin Zûheyr by Mohammed created a spiritual atmosphere in the palace as of that date. During the later periods, it became an official implementation to pay a visit to the cloak of Mohammed by people of palace on 14th Ramadan and by those other than people of palace on 15th Ramadan[20].

Southwest corner of has oda was converted into a throne hall used during some ceremonies held in the same period. Firstly grand vizier and chief religious officer then darussaade agasi and high level people of palace did their obeisance to new sultan during crown changes. The room for the cloak of Mohammed hosted the ceremonies organized on the occasion of princes' reading Koran and Buhari from cover to cover. Viziers, chief religious officer, Anatolian and Thracen military judges, nakibûleşrâf (those regarded to come from the blood of the prophet or to follow his way) and sheikhs of Hagias Sophia and Valide Sultan Mosque attended those ceremonies, the minister of foreign affairs, chamberlain and chief sergeant watched the ceremony out of its window[21].

Some chalets surrounding the palace became important during the ceremonies. For instance, bed-i besmele (unique bismillah) ceremony was generally held in front of Sinan Pasha Chalet[22] also known as İncili Chalet which was located over the city walls on the coast at the outmost part of the palace. Two days before the ceremony, a pavilion was set up for grand vizier in front of chalet, a large nomad tent for chief religious officer and again a large nomad tent for military judges and nakibûleşraf and tents for other high level statesmen. On the day of ceremony everybody sat the place reserved for himself and had their lunches. Sultan had his lunch in the palace and got down to chalet with a ceremony. Those waiting there ready welcomed sultan and came to Middle Gateway, took a prince and brought to chalet with a procession, and at the end of that ceremony they took them to palace again with a procession[23]. Another chalet getting important during the ceremonies was the building known as Alay Köşkü (Procession Chalet). That structure, which was estimated to be constructed during the period of the Conqueror for the first time, remained today with its latest form reconstructed by approximating it to the ground by Mahmud II in 1810. Alay Chalet was the place where sultan watched various parade marches and listened to the demands of rebels during rebellions[24]. Yalı Chalet, which was also known Cebeciler Chalet or Yalı Kasr-ı Humayunu, was another space which loomed large with the feature of hosting ceremonies. Sultans watched the ceremonies which were held when navy made for the open sea, from this mansion and time to time they used it as an official admittance space[25].

Ceremonies in Babiali

Another space for central administration in Eminönü, hence for official ceremonies and protocols was Babiali. It gradually became a governmental center instead of Pasha Mansion (Bab-ı Asafi, Bab-ı Ali) and Divan-ı Humayun to execute state affairs as of the midst of 17th century. Before this, grand viziers were conducting the works related with their office in their own mansions. At this point, grand vizier palaces which had been located within the borders of Eminönü but now almost completely dissolved were another significant elements of official ceremonies. Upon Divan-ı Humayun's losing its importance, governmental meetings were held in grand vizier mansion so-called Pasha Mansion or in Babiali. Buildings belonging to Babiali were located in Eminönü, thus it kept the quality of being an important space for central government in the following era in the same way that of in past.

Greeting during religious festivals was officially started five days before the festival after the morning prayer until the beginning of 18th century, and afterwards four days before the festival after the late afternoon prayer with the visit of grand vizier and his attendants to chief religious officer in his own mansion. And the following day, chief religious officer visited grand vizier. An official visited to another who had a higher rank, therefore exchange of greeting between high level statesmen completed until the day before festival, then everybody got ready for the ceremony in the palace[26].

Babiali got more active also after the accession ceremony. Immediately after accession sultan had the seal so-called muhr-i humayun carved for his name. One copy of this seal was given or sent to the former grand vizier who was freed from his post due sultane change or new grand vizier appointed by sultan. Grand vizier who was invited to the presence and submitted mühr-i hümayun came to Babiali in company of vizierate procession and he vested high level statesmen who were freed from their posts due to sultanate change with caftan with a ceremony so-called ordinary caftan and sent them back to their offices. During this ceremony chief religious officer was also escorted grand vizier since their exit from the palace[27].

Salaries of all the groups except for janissaries among kapikullari were distributed at Pasha Mansion, and it was called "salary transfer" or "salary display". When salary distribution which continued for days was completed successfully, sultan sent hatt-ı humayun, which was stated with its protocol name, fur and a decorated dagger to grand vizier and these were welcomed in Babiali with a ceremony[28].

Grand vizier commanded the army as chief commander and viziers as commander, and the ceremonies held when they would go to an expedition gained weight in the palace and also in Babiali. If grand vizier was charged with going to expedition, sultan sent a hatt-ı humayun on this issue and a sword thickset with jewels to Babiali. Similarly to the ceremony when the plumes of sultan were set up in front of Babussaade, during the ceremony when the plumes of grand vizier were taken out high level statesmen were present there.

Ceremonies in the old palace

Another space for ceremonies in Eminönü was the old palace which was located in today's Beyazıt. After sultan settled in the New Palace, people of harem continued to live in the old palace until the period of the Lawmaker. During the period of Murad III, Harem was moved from the Old Palace to the New Palace (Topkapi Palace). Therefore, it became a habit to sent wives and daughters of decedent sultan to the Old palace from the New Palace upon sultanate changes. When Ahmed I accessed to throne in 1603, he brought his mother Sultan Mother Handan from the Old Palace to the new one with a ceremony. In this ceremony, so-called Mother Procession, which was organized upon order of new sultan to transport his mother from the old palace to new one a few days later than accession ceremony, statesmen were present in their ceremonial clothes in front of the old palace, and janissaries stood around two sides of the road extending to Topkapi Palace and presented arms. Sultan Mother and her attendants came to the new palace in company of procession. This ceremony executed until the old palace was left in the period of Mahmud II[29].

Ceremonies in Atmeydanı

The region in Eminönü, the name of which was usually cited due to rebellions or those ceremonies and festivals, was At Meydanı. At Meydanı had been a space for such events during Roman and Byzantine era and continued to be so during the Ottoman era. In Istanbul, At Meydanı was the main place for a long time for circumcision feast which was the biggest ceremony of the Ottoman palace open to the public. As much as it was concluded from the resources, the first circumcision feast was organized by Beyazid II in 1490 for his two princes. According to the narration of Hadidi, the historian, chieftains from all over the empire, representatives of depended states came to Istanbul upon the invitation the sultan. With the attendance of people of Istanbul, circumcision feast continued for one month with lavish meals and entertainments[30]. Sultan Süleyman the Lawmaker organized circumcision feast two times in At Meydanı. First one was the feast organized for Prince Selim, Prince Mehmed and Prince Mustafa in 1530. Second feast was the one for Prince Bayezid and Prince Cihangir in 1539.

The circumcision feast organized by Murad III for his son Prince Mehmed in 1582 was one of the biggest festival that Istanbul of the Ottoman witnessed. During the ceremony, preparations for which started one year before, attendants had unforgettable moments with presentation of the gifts of those invited, parade marches of craftsmen which was said to be continued for 39 days, dances of rope walkers on tightropes hung between monuments, a sarcophagus full of sea water and brought in the middle of square by sailors, dances of a cat, models of a big mountain and two castles established in the square, various games and shows. Especially a mechanical dragon spreading flames from its mouth knocked out everybody. On the 40th day of feast, Vizier Surgeon Mehmed Pasha circumcised the prince. This circumcision was reflected on the crowd in the square with putting on fire the decorative tree in front of the palace by İbrahim Pasha and organizing the most pompous shows at that night.

While it was planned to continue the entertainments for a while, a great fight between janissaries and sipahis disturbed everybody. Murad III annoyed at what happened and returned to Topkapi Palace on 52nd day of feast and it was ended[31].

Another palace originated ceremony which activates social life in At Meydanı and hence in Istanbul was the wedding or marriage service of daughters, sisters, aunts or grand daughters of sultan. The main festival area was At Meydanı during the wedding ceremonies of Sultan Hatice and Grand Vizier İbrahim Pasha in 1524, Sultan Mihrimah and Rustem Pasha in 1539, Sultan İsmihan one of daughters of Selim II and Grand Vizier Sokollu Mehmed Pasha in 1562, Sultan Şah and Çakırcıbaşı Hasan Aga, Sultan Gevherhan and Admiral Piyale Pasha, and Sultan Atike daughter of Sultan İbrahim and Kenan Pasha in 1648.

When sultan wanted to have one of the sultans married, he told the name of person he chosen as groom to grand vizier or decided on the groom taking into account the suggestions of grand vizier on this issue. A firman was sent to the candidate chosen certainly as groom to tell him to send engagement set to the palace. Afterwards, a hustle preparation process started both in the palace and in the house of groom. Even she was daughter of sultan or another sultan within dynasty, sultan was responsible to meet the needs of bride as being the head of dynasty. A new palace was constructed in any part of the city for the new couple or a suitable mansion was rented on condition that its cost would be met by the treasury.

The main gifts that groom had to send to the palace were mihr-i müeccel (money decided to pay after divorce as compensation), ring, belt, a pair of earrings, bracelet, mirror, pearl, shoes decorated with jewels, shoes and slippers. The amount and value of those gifts was increased depending on the wealth of the one to be groom[32]. Moreover, it was traditional that prospective son-in-law presented gifts to mainly Sultan Mother and others in the harem. Sometimes, financial aid was provided from treasury for groom who had financial difficulties in order to help him to complete the preparations.

Wedding ceremonies were under control of darussaade agasi from beginning till the end. Engagement and marriage service were realized on different days, invitation was sent to those concerned and they were informed about the date and time of the ceremony. Some wedding ceremonies were held in the old palace as the female members of the dynasty lived there until the late 16th century. In period of Murad III, since some parts of harem was moved in Topkapi Palace, wedding ceremonies of daughters of sultan in power were held in Topkapi Palace, and those of daughters of decedent or dethroned sultan was held in the old palace. On the agreed day, the part of palace where wedding ceremony would be held decorated with valuable fabrics, lanterns, and deluxe tents were set up for guests. Engagement package sent by groom to the palace in company of a procession was taken over by darussaade agasi at Harem Gateway. Aga took them inside, brought the engagement package of bride and submitted to best man of groom. Engagement was officially announced with submission of package and an embroidered scarf to the best man of groom, and a lavish dinner was organized for those visited the palace. The following day marriage service of the couple was carried out. The place for marriage service was determined as Kubbealti, office of darusaade agasi or another part of the palace taking into account the value of bride in view of sultan, or whether she was the daughter of his predecessor he loved or did not love, or another reason. When guests to be ready on ceremony day took their seats reserved for them, darussaade agasi standing bail for bride, assignees and witnesses of groom came in, and chief religious officer solemnized the marriage. After darussaade agasi informed sultan that ceremony was completed, those present there were vested with caftans, foods were served and finally ceremony ended.

In the wedding ceremony, groom invited high level statesmen in group according to their ranks to his mansion and served them lavish dinners. At that time, preparations for the entertainments for women to be held night before wedding in the palace created a great sensation. Grand vizier noted wives of which high level statesmen would attend this entertainment, the value and amount of gifts that they presented and these notes were submitted to sultan. Guests and people of harem had enjoyed the time until late night with the great entertainments organized on the occasion of wedding. Then they went to the flats of female sultans hosting them to spend the rest of the night.

After that night, dower of bride was sent to the palace of groom with a big procession and groom presented gifts to those brought dower. The following day, bride was transported to the palace of groom with a more magnificent procession. Generally dower procession was organized on Wednesdays and bride procession sometimes so-called arus procession on Thursdays but sometimes both processions were organized on same day. Only grand vizier, chief religious officer and viziers from that procession waited until late night prayer in the palace of groom and after the prayer chief religious officer prayed and immediately after groom was sent to harem and they returned to their mansions. The following day, groom and sultan sent various gifts to high level statesmen[33]. Those received gifts gave change or small gifts to those brought them.

Duration and ostentation of the weddings of sultans depended on the identity of sultan to marry. For instance, the wedding ceremony of the first daughter or most beloved daughter of sultan could have been really ostentatious and may have continued for several months. On the contrary, the wedding ceremony of a disliked daughter of a disliked predecessor may have continued for a few days and in a comparably dull manner. The following ones were some of the most ostentatious wedding ceremonies of the dynasty; that of Sultan Hatice daughter of the Grim, Sultan Mihrimah daughter of the Lawmaker, Sultan Hatice daughter of Mehmed IV, Sultan Fatma daughter of Ahmed III, Sultan Adile daughter of Mahmud II, Sultan Naime daughter of Abdülhamid II.

During the festivals organized on the occasion of the weddings,

firstly the palace, then mansions of high level statesmen and various parts of Istanbul were decorated with colorful lanterns, candles, torches, lamps and some parts decorated with valuable fabrics, and arches were set up place to place. For some weddings, big models of galleons were constructed and equipped with arms and cannons. Those models were drove in the city over wheels located beneath and those in the models fired the guns and cannons and this enthused audiences. For some other weddings, galleon, castle and island models were constructed over the sea and various shows were organized around them. People of the city had unforgettable moments with the shows of rope walkers, acrobats playing with bottles or hoops and skills of many other acrobats in the big squares of the city[34].

Birth of a child of sultan was named "vilâdet-i hümâyûn". Birth of a new member of dynasty was celebrated with ceremonies and festivals both in the palace and by people especially Istanbulites[35].

The news of birth of prince or princes was firstly told to silahdar aga (one of the high ranked official in the palace) by darussaade agasi, and then to the whole people in the palace. One of the dwarfs or gentlemen sent from the palace[36] informed that good news to grand vizier. At that moment, birth of new member of dynasty was informed to public with guns fired from new palace (Topkapi Palace), Yedikule (tower), Kızkulesi (tower) and fortress on certain times, and criers walked around in the city[37]. Since 18th century, people living in Thrace and Anatolia were also informed about the birth of prince or princes[38].

Grand vizier, chief religious officer and other high level statesmen who were informed about the birth by officials sent from the palace visited the palace following day and congratulated sultan and they were vested with caftans and furs there. Moreover, darussaade agasi or female major domo informed the sultans married and living out of the palace and families of high level officials and chief religious officer about birth with a letter and invited them to the palace. Wives of high level statesmen met in mansion of grand vizier, and went to the palace on carriages to visit the mother. Guests were hosted in the palace for three days and attended to the entertainments organized on the occasion of the birth[39].

Happy atmosphere created by birth was surged around starting from the new palace to whole Istanbul and the country. Brilliant night shows were organized, markets and streets were decorated with torches, candles and lanterns, and fireworks displays were carried out, various entertainments were organized in the streets[40]. Duration of these entertainmets changed depending on the conditions. For instance, Mahmud I and Osman III did not have children, after such a long while Sultan Hibetullah, daughter of Mustafa III, was born and feasts continued for ten days. Firework displays and night shows were continued for three days and nights for Sultan Beyhan, another dauhgter of Mustafa III, and they lasted for seven days and nights for Prince Ahmet, son of Abdulhamid I[41].

Ceremonies in Divanyolu

The main route used for ceremonies held in Eminönü was Divanyolu. It was the road extending from Sultanahmet to Beyazıt, the most important road in the city, and used by those going to Divan and so got that name. Due to both its function and largeness, Divanyolu was the most prestigious road in Eminönü[42].

Cradle procession of Sultan Mother set out from the old palace's Bugdaycilar Gateway opposite of Beyazid Mosque immediatly after the birth, and arrived at the palace via Divanyolu, Destereciler, Hagias Sophia, Acemioğlanlar Forces. Cradle procession of grand vizier which was organized six days later than birth set out from Pasha Gateway and arrived in the palace from Divanyolu[43].

In the ceremonies of gridding sword which was one of the distinguishing characteristic of sultanate, if sultan would go to Eyup from land, he set out from Babussaade in company of a procession and went on his way among soldiers, visited the grave of the Conqueror and reached Eyup. If he would like to travel by sea, he got out of Perde Gateway of Harem-i Humayun, reached to Sinan Pasha mansion on horseback, and then passed to Eyup by sultanate boat decorated with three lamps and directed by bostancibasi. By the way, grand vizier reached Eyup by land with the procession and high level statesmen and others welcomed sultan on Bostan wharf. When ceremony ended there, sultan returned to the palace by sea if he went by land or by land if he went there by sea, and rarely he returned by land eventhough he went there by land in company of procession.

Grave of the conqueror which could not have been visited since they followed the sea route was ceratinly visited on the way back to the palace. During the travel by land, while sultan were passing across Old Rooms located opposite of Sehzade Mosque, concierge of 61st troop of janissaries served him sherbet. It was a rule to drink that sherbet, fill its bowl with gold and give it back, and afterwards concierge's sacrificing three lambs[44]. According to Halil İnalcık, sultan accessing to throne received obeisance of high level statesmen in the palace, and similarly received the obeisance of "Ehl-i Velayet" (holy men) with sword procession in Eyup Sultan. When sultan was gridded the sword, duty of fight for the sake of Islam and obeisance of God was granted to him. Therefore, new sultan gained the right of being a ruler, and divine approval came true. İnalcık referring to the narration that when Hazret Eyup terminated the surround of Istanbul, he asked for permission of emperor in order to pray in Hagias Sophia and he entered into the city and consummated his ambition, said that the route sultans used while going to Eyup was related with this narration[45].

During the ceremony of beginning of expedition, craftsmen who were appointed to participate in expedition with the army on the day when plumes were taken out also met in the court of Sultan Ahmet Mosque and went to military encampment with the procession the following day. The most exciting day

of sending off expedition was the day when "big procession" was organized. High level statesmen gathered in the palace in the morning in order to organize a procession and outcarry Sancag-ı Sharif (sacred flag used during the period of Hazret Mohammed). Sancag-ı Sharif was taken out and sent to military encampment in another way. Conquerors cited Feth-i Sharif (pray for conquest) in the palace, sheihks of sultan prayed to reach victory during expedition, at the end of this pray sultan got out from Babussaade. Those waiting there ready arranged in procession order and they set out towards military encampment accompanied by encomiums and prays of public occupaying the streets.

On third day of religious festival, Divanyolu was brisked again. Sultans went to the old palace in Beyazıd to exchange greetings. However, this tradition was left in 19th century, and various popular excursion spots of the city were preffered instead. What really brisked the city was that grand vizier went to Eyup with a procession so-called big branch and attended to lavish dinner hosted by janissary aga[46]. After that dinner, grand vizier entered into the city immediatly after late afternoon with a procession and he drank sherbet offered by middle class of sixty first janissary troop, gave some exchange and arrived at his mansion. This procession realized since late 17th century could not have been realized for a long time due to 2nd Vienna defeat and following war atmosphere, however; several times it was tried to recreate and finally it was recreated by Nevsehirli Damat İbrahim Pasha[47].

Through late 17th century or on the day when hırka-i saadet (the cloak of Hazret Mohammed) was visited in 18th century, Istanbul witnessed another ceremony, baklava procession of janissaries. On that day, dozens of baklava trays covered with skiff, which was calculated as one tray for each ten kapikulu soldiers, were arranged in front of Matbah-ı Amire. First tray was taken by silahdar aga, who was the number one janissary, to serve it to sultan. Afterwards, two janissaries from each janissary troop took one tray and walk towards their barracks behind their commander and passed through Divanyolu, which was surrounded by Istanbulites who were applauding them. Trays and skiffs were submitted back to the palace following day. Last baklava procession was realized two months before janissary organization was abolished[48].

Ceremonies in Mosques

We learned that time to time mosques were also used as a space for ceremonies and protocols in the Ottomans in an unusual way. For instance, 12th day of month Rebiülevvel in Hijri calendar, which is considered the birthday of Hazret Prophet, is a blessed night so-called Mawlid Kandili. And it was celebrated in Islam world long before the Ottomans. Ottomans had the celebrations gain an official identity, and specified the protocol rules in detail to be followed by attendants of ceremony. Official ceremony was held in Hagias Sophia in the very beginning and in Sultanahmet Mosque as of 1627. Sometimes sultans happened to prefer different mosques. Wherever ceremony was held, cost of candies and sherbet delivered on this occasion, reward and caftans presented to mawlid readers was met from the fund allocated for such events by Sultan Ahmet I. On the day when mawlid would be read, those who did not receive an invitation came to mosque in early morning and others received invitation came on the specified time in their ceremonial clothes, and everybody sat the area reserved for them. When everybody sat, it was started with Fetih Sûresi (Conquest Sura). At the same moment, sultan arriving at mosque with a procession from the palace entered into mahfel-i hümâyûna (part reserved for sultans where he could see everybody but others could not see him). As a signal that sultan arrived at mosque, grid in front of it was opened, everybody stood up, grand vizier and chief religious officer greeted sultan, and grid was closed and then everybody sat down. Sheikh of Hagias Sophia, sheikh of Sultanahmet and sheikh on duty came to reading desk and sermonized. When it was ended, mawlid readers started to read mawlid. When second mawlid reader read that couplet "*Geldi bir ak kuş kanadıyla revân/ Arkamı sığadı kuvvetle hemân (Immediately there came a white bird flapping its wings, and stroked on my back!)*" community stood up. At that moment, grand vizier received the letters of Mecca sheriff and authority for pilgrimage from chief forerunner, and sent it to sultan with the minister of foreign affairs. The minister of foreign affairs read it loudly in front of sultan, and went back to his place. After the third mawlid reader completed his reading, everybody except for high level statesmen went to their houses. Then high level statesmen got in procession order in front of mosque and waited for sultan. When sultan got out of mosque, he greeted those waiting for him and returned to palace in company of that procession. Afterwards, grandvizier returned to Babiali with his escorts, there everybody left to go to his house[49]. 27th night of Ramadan which is considered as a holy time because it was thought that Koran was started to inspired on that day by Islam world and is so-called Kadir Gecesi, thus it was also a very special night for the Ottomans. On that night, sultan accompanied by a great procession came to Hagias Sophia Mosque from Topkapi Palace or sometime to another mosque. If sultan was living in summer palace at that moment, he passed to Topkapi Palace by sultanate boat, and a procession was organized after the special late night prayer of Ramadan. Both sides of the road extending from Babussaade to Hagias Sophia was decorated with candles, lanterns and torches for the march of procession. Similarly, sultan went back to palace in company of that procession[50].

Cuma selamligi was executed during sultan's arriving at mosque and departing for palace with some ceremonies, even though no formalities were implemented in mosque[51].

Westernization and Changing Ceremony Venues

From the point of view of Eminönü, the breaking point took place in 19th century. Because of the influence of ancient state structuring, modification and transformation in state philosophy at that period, significant changes occurred in implementation of ancient formality rules, both in organization and venue of ceremonies and festivals. With desire of creating new spaces to meet the requirements of state which was tried to be restructured, sultans directed to Besiktas region at that period. Upon the construction of Dolmabahce and Yıldız palaces and sultans' moving in there, ceremonies held in Eminönü region shifted there depending on sultans.

FOOTNOTES

1. *Leslie Pierce, "Harem-i Hümayun", translated by Ayşe Berktay, Istanbul 1993, p. 244*
2. *For the construction and development of Istanbul after the conquest See Ahmet Ateş, "Fetihden Az Sonra Bir Istanbul Tasviri", Fatih ve Istanbul, I/I (Istanbul 1953), p. 17-18; Halil Inalcık, "Istanbul: Bir Islam Şehri", translated by Ibrahim Kalın, "Istanbul Armağanı, Fetih ve Fatih", I, prepared by Mustafa Armağan, Istanbul 1995, p. 71-90; Halil Inalcık, "Fatih, Fetih ve Istanbul'un Yeniden Inşası", Dünya Kenti Istanbul, Istanbul tsz., p. 22-37; Halil Inalcık, "Fâtih Sultan Mehmed Tarafından Istanbul'un Yeniden Inşaası", Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, translated by Fahri Unan, Issue 3 (Samsun 1988), p. 215-225; Fahri Unan, "Istanbul'un Fethi, Fâtih Külliyesi ve Imparatorluk", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılı Özel Sayısı (Ankara 1999), p. 83-91; Feridun Emecen, "Istanbul'un Fethi", Türkler, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek- S. Koca, Ankara 2002, p. 312-321*
3. *Gülru Necibođlu, "15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı, Mimarî, Tören ve Iktidar", translated by Ruşen Sezer, Istanbul 2007, p. 27-39*
4. *Ülkü Altındağ, "Topkapı Sarayı, Birinci Avlu, Ikinci Avlu, Üçüncü Avlu (Enderûn)", Sanat, VII (Istanbul 1982), p. 13-14; Gülru Necibođlu, "Topkapı Sarayı, Mimarî, Tören ve Iktidar", p. 64-65; Semavi Eyice, "Bâb-ı Hümâyûn", Türkiye Diyanet Vakfı Islâm Ansiklopedisi (=DIA), IV, p. 359-361*
5. *Gülru Necibođlu, "Topkapı Sarayı, Mimarî, Tören ve Iktidar", p. 78-81; Ülkü Altındağ, "Topkapı Sarayı", p. 16-17; Semavi Eyice, "Bâbüsselâm", DIA, IV, p. 410-411*
6. *Gülru Necibođlu, "Topkapı Sarayı, Mimarî, Tören ve Iktidar", p. 90-101*
7. *Semavi Eyice, "Bâbüssaâde", DIA, IV, p. 408-409*
8. *For the pictures of feast ceremonies in the Ottomans, See Mehmed Âkif Bey, "Tarih-i Cülus-ı Sultan Mustafa-i Sâlis", Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nr. 2108, vr. 87a-88b; Mustafa Münif, "Defter-i Teşrifât", IÜ Ktp., TY, nr. 8892, vr. 25a-b; "Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrîfâtı" (Transcription and Assessment), prepared by Halil Mercan, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Postgraduate Thesis, Kayseri 1996, p. 65-78; Esad Efendi, "Teşrifât-ı Kadime", Istanbul 1287, p. 61-62; "Münşeât Mecmuası", Süleymâniye Ktp., Section of Esad Efendi, nr. 3363, vr. 3a-b; Zarif Orgun, "Saray Teşrifatı", Sanat, Issue 7, (1982), p. 26-28; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı", Ankara 1988, p. 202-209; Recep Ahıshalı, "Osmanlı Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık" (Century XVIII), Istanbul 2001, p. 256-260; Özdemir Nutku, "Bayram-Osmanlı Dönemi", DIA, V, 263-264; Zeynep Tarım-Ertuğ, "18. yüzyıl Osmanlı Sarayında Bayram Törenleri", Prof. Dr. Mübahat Kütükoğlu'na Armağan, edited by Zeynep Tarım-Ertuğ, Istanbul 2006, p. 582-594; Dündar Alikılıç, "Osmanlı Devlet Protokolü ve Törenler, Imparatorluk Seremonisi", Istanbul 2004, p. 120-135; Ali Seydi Bey, "Teşrifat ve Teşkilatımız", Niyazi Ahmet Banoğlu, tsz., p. 27-37*
9. *For the ceremony of accession to the throne in the Ottomans, See Başbakanlık Osmanlı Arşivi (=BOA), BEO, Sadâret Defterleri, nr. 356, vr. 64b-69; "Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrîfâtı", p. 5-13; Teşrîfât-ı Kadime, p. 11-117; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilatı", p. 184-188; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 41-50; Abdülkadir Özcan, "Cülus", DIA, VIII, 108-114; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 278-281; Zeynep Tarım Ertuğ, "XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri", Ankara 1999, p. 3-87, 139-149; Fikret Sarıcaoğlu, "Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)", Istanbul 2001, p. 1-7. For the ceremonies of accession and obeisance in the last period, See Hakan T. Karateke, "Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devletinin Son Yüz Yılında Merasimler", Istanbul 2004, p. 18-45.*
10. *For the ceremonies held when going and returning from campaigns, See Recep Ahıshalı, "Reisülküttaplık", p. 286-298; For the erecting of plumes of Mustafa II in front of Bâbüssaâde and sending the sultan off from the city accompanied by a parade, See "Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrîfâtı", p. 21-29*
11. *Mübahat Kütükoğlu, "Minyatürlerde Divânı Hümâyun ve Arz Odası", Tarih Enstitüsü Dergisi (=TED), Issue 16 (Istanbul 1998), p. 47-68; Recep Ahıshalı, "Divân-ı Hümâyun Teşkilâtı", Osmanlı, VI, edited by Güler Eren, Ankara 1999, p. 24-33; Ahmet Mumcu, "Hukuksal ve Siyasal Karar Organı Olarak Divân-ı Hümayûn", Ankara 1986; M. Baha Tanman, "Osmanlılar'da Divânhâne", DIA, IX, p. 442-444; Murat Uluskan, "Divân-ı Hümâyûn Çavuşları", M.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doctoral Thesis, Istanbul 2004*
12. *Ismail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları I, Acemi ve Yeniçeri Ocağı, Ankara 19883, s. 419-429.*
13. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (=BOA), BEO, "Sadâret Defteri", nr. 347, p. 107, 138-139; Mehmet Ipşirli, "Elçi", DIA, XI, p. 3-15; Zarif Ongun, "Osmanlı Imparatorluğunda Nâme ve Hediye Getiren Elçilere Yapılan Merasim", Tarih Vesikaları, I (Ankara 1941), p. 245; 253; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 239-244; Olga Ziroviç, "Yabancı Elçilerin Osmanlı Memleketlerinde Seyahatleri ve Huzura Kabulleri", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, IV (Istanbul 1968), p. 45-53; Metin And, "Elçilikler ve Elçiler", Hayat Tarih Mecmuası, Issue 3 (Istanbul 1970), p. 20-25.*
14. *For the ceremonies held when sending the surre, See Mehmed Âkif Bey, "Tarih-i Cülûs-ı Sultan Mustafa-i Sâlis", vr. 201b-204b; M. Münir Atalar, "Osmanlı Devleti'nde Surre-i Hümâyun ve Surre Alayları", Ankara 1991; Melek Çolak, "Osmanlı Imparatorluğu'nun Hac Yollarının Güvenliği Için Aldığı Önlemler", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Issue 9 (Isparta 2003), p. 87-94; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 181-183; Necdet Sakaoğlu, "Surre Alayı", Dünden Bugüne Istanbul Ansiklopedisi, VII, p. 80-81; Mehmet Zeki Pakalın, "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü", III, Istanbul 2004, p. 280-283; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 149-158; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 269-273*
15. *For the descriptions of the ceremony taken from Peçuylu, Selanikî and Âli, See Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 127-128. Also See Feridun M. Emecen, "XVI. Asırda Manisa Kazâsı", Ankara 1989, p. 37-38; Tayyib Gökbilgin, "Mehmed III", Islâm Ansiklopedisi, VII, p. 536*
16. *Ismail Hami Danişmend, "Izahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi", III, Istanbul 1972, p. 2, 143, 231, 388*
17. *For the funeral rites of sultans in the Ottomans, See Esad Efendi, "Teşrifât-ı Kadime", Istanbul 1287; Mehmet Topal, "Silahdar Fındıklı Mehmed Ağa-Nusretname- Analysis and Text (1106-1133 / 1695-1721), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doctoral Thesis, Istanbul 2001, p. 811-812; Süheyl Ünver, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Son Avusturya Seferinde Hastalığı, Ölümü, Cenazesi ve Defni", Kanunî Armağanı, Ankara 1970, p. 301-306; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilatı", p. 53-54; Halil Sahillioğlu, "II. Süleyman'ın Teçhiz ve Tekfini", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Issue 4, p. 66-74; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 52-56; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 158-165; Zeynep Tarım Ertuğ, "XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri".*
18. *For the ceremony held on the presentation days, See Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı", Ankara 1988, p. 30-35; Mehmet Ipşirli, "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı", Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, I, edited by Ekmeleddin Ihsanoğlu, Istanbul 1994, s. 163.*
19. *About Arife Divânı, See Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 201-202; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 118-120; Ali Seydi Bey, "Teşrifat ve Teşkilatımız", p. 163-164*
20. *For the ceremonies of Hırka-ı Saadet, See Ali Seydi Bey, "Teşrifat ve Teşkilatımız", p. 162-163; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 261-262; Turan Turanbek, "Mukaddes Emanetler", Sanat, VII (1982), p. 126-129; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 135-141; Hakan T. Karateke, "Padişahım Çok Yaşa", p. 198; Nebi Bozkurt-Doğan Yavaş, "Muhaddes Emanetler Dairesi", DIA, XXXI, p. 111-114; Necdet Sakaoğlu, "Hırka-i Saadet Ziyareti", Dünden Bugüne Istanbul Ansiklopedisi, IV, p. 68; Mehmet Zeki Pakalın, "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü", II, p. 809-811; Zeynep Tarım Ertuğ, "Osmanlı Devlet Teşrifatında Hırka-i Şerif Ziyareti", TED, XVI (Istanbul 1998), p. 37-45; Nurhan Atasoy, "Hırka-i Saâdet", DIA, XVII, p. 374-377*

21. For those ceremonies, See BOA, BEO, Sadâret Defteri, nr. 347, p. 52, 109; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 308; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 189-190
22. Semavi Eyice, "Incili Köşk", DIA, XXII, p. 278-279
23. BOA, BEO, Sadâret Defteri, nr. 347, p. 108-109; Silahdar Fındıklı Mehmed Ağa, "Nusretname" p. 515-519; Osman Nuri Ergin, "Türkiye Maarif Tarihi", I, Istanbul 1977, p. 9 vd; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 110; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 181-184; Mehmet Zeki Pakalın, "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü", I, Istanbul 2004, p. 193; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 307-308
24. Ziya Kazıcı, "Alay Köşkü", DIA, II, p. 346-350; Ibrahim Artuk, "Alay Köşkü", TED, XVII (Istanbul 1982), p. 590-598
25. For Yalı Kiosk, See Doğan Kuban, "Yalı Köşkü", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, VII, p. 416-417; Gülru Necibolu, "Topkapı Sarayı, Mimarî, Tören ve Iktidar", p. 296-298
26. Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Merkez ve Bahriye Teşkilâtı", p. 145-150; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 253-256; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 116-118. After the reign of Mahmud II, the feast ceremonies among the statesmen were put after the feast ceremony in the court, and certain rules were established. (See Hakan T. Karateke, "Padişahım Çok Yaşa", p. 77-78)
27. For the ceremony held due to the assignment of a new grand vizier, See Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Merkez ve Bahriye Teşkilâtı", p. 123-128; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 282-286
28. Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 251-252
29. For the Valide parade, See Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 154-156; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 177-180
30. Hadidî, "Tevârîh Âl-i Osman (1299-1523)", prepared by Necdet Öztürk, Istanbul 1981, p. 331-332
31. Abdurrahman Sağırlı, "Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osman'ı" (Texts and analyses), Istanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doctoral Thesis, Istanbul 2000, p. 521-524; Peçuylu Ibrahim, "Tarih-i Peçuylu", II, prepared by Fahri Çetin Derin - Vahid Çabuk, Istanbul 1980, p. 64-68. ; Gelibolulu Mustafa Âlî, "Câmiu'l-Buhûr Der-Mecâlis-i Sûr", prepared by Ali Öztekin, Ankara 1996; Mehmet Arslan, "Türk Edebiyatında Manzum Sûrnâmeler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri)", Ankara 1999, p. 37-39, 335-590; Nurhan Atasoy, "1582, Surname-i Hümayun", Düğün Kitabı, Istanbul 1997; Hilmi Uran, "III. Mehmed'in Sünnet Düğünü", Istanbul 1942; Metin And, "Kırk Gün Kırk Gece", Istanbul 1959; Gisela Prochazka-Eisl, "Das Surname-i Hümayun, Die Wiener Handschrift in Transkription, mit Kommentar und Indices Versehen", Istanbul 1995; Robert Eliot-Stout, "The Sur-i Humayun of Murad III- A Study of Ottoman Pagentry and Entertainment", Ohio State University, Doctoral Thesis, Ohio 1996; Gülsüm Ezgi Korkmaz, "Sûrnâmelerde 1582 Şenliği", Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Postgraduate Thesis, Ankara 2004; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 198-201
32. For a list of the gifts sent to the court by bridegroom on the wedding occasion of Ayşe Sultan, the sister of the sultan, and Silahdar Mehmed Pahsa in 1758 in the reign of Mustafa III, See Mehmed Âkif Bey, "Tarih-i Cülus-ı Sultan Mustafa-i Sâlis", vr. 33b-35a.
33. For the gifts presented by Muhsinzâde Mehmed Pasha who married Esma Sultan, daughter of Ahmed III by the requisition of Mustafa III in 1758, See Mehmed Âkif Bey, "Tarih-i Cülus-ı Sultan Mustafa-i Sâlis", vr. 73b-75a.
34. For the sultan weddings, See Çağatay Uluçay, "Harem", II, Ankara 1992, p. 87-115; Seza Sinanlar, "Atmeydanı, Bizans Araba Yarışlarından Osmanlı Şenliklerine", Istanbul 2005, p. 58-63; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 309-311; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 190-197, 201-204; Mehmed Arslan, "Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri", Istanbul 2000, p. 527-574, 593-636; Mehmed Arslan, "Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri ve Bu Konuda Yazılan Eserler: Sûrnâmeler", Osmanlı, IX, edited by Güler Eren, Ankara 1999, p. 170-185; Leslie P. Pierce, "Harem-i Hümayun, Osmanlı Imparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar", translated by Ayşe Berktay, Istanbul 1996, p. 75-120; Metin And, "Osmanlı Düğünlerinde Nahıllar", HTM, XII (Istanbul 1962), p. 16-21
35. For the preparations made before childbirth in the court, See Çağatay Uluçay, "Harem", p. 70-74; For some traditions of the Istanbulites, particularly higher class before and after the childbirth, See Abdülaziz Bey, "Osmanlı Âdet, Merâsim ve Tabirleri, Toplum Hayatı", edited by Kâzım Arısan-Duygu Arısan Günay, Istanbul 1995, p. 11-29.
36. Çağatay Uluçay, "Harem", p. 75; Ismail Hakkı Uzunçarşılı says that if the born baby is boy, dârüssade aga (security commander) presents the hatt-ı hümâyûn (sultan's written decree) about this news to the Grand vizier, but if the born baby is girl, a high-ranking security officer presents it. See "Saray Teşkilâtı", p. 107
37. Ahmet Önal, "18. Yüzyıla Ait Buyuruldu Mecmuası" (Türk Tarih Kurumu Y.70-Değerlendirme Transkripsiyon), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Postgraduate Thesis, Istanbul 2006, p. 149-150; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 108; Çağatay Uluçay states that if the baby is boy, there are 7 artillery shootings at the seaside of New Palace, but if baby is girl, there are 3 artillery shootings, and this is repeated 5 times a day (See "Harem", p. 75).
38. Mehmed Arslan, "Makaleler", p. 497
39. Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 167-168, 170-171
40. Çağatay Uluçay, "Istanbul'da XVIII ve XIX. Asırlarda Sultanların Doğumlarında Yapılan Törenler ve Şenliklere Dair", Istanbul Üniversitesi Mecmuası, IV (Istanbul 1958), p. 199-213; Özdemir Nutku, "Tarihimizden Kültür Manzaraları", Istanbul 1995, p. 55-67.
41. For the festivals and ceremonies held on the births of prince and sultans, also See Ali Seydi Bey, "Teşrifat ve Teşkilatımız", p. 39-41; "Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrîfâtı", p. 34-41; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 109, 168-170; Mehmet Arslan, "Makaleler", p. 491-526; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 167-177; Ahmet Önal, "Buyuruldu Mecmuası", p. 150-151, 153; Sarıcaoğlu, "Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)", Istanbul 2001
42. For a comprehensive study, See Maurice Cerasi, "Divânyolu", translated by Ali Özdamar, Istanbul 2006
43. For the cradle parades of Valide sultan and grand vizier, See Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 168-170; Çağatay Uluçay, "Harem", p. 78-82; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 174-177
44. For the ceremonies of girding sword, See "Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi", p. 14-20; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilatı", p. 189-200; Abdülkadir Özcan, "Kılıç Alayı", DIA, XXV, p. 408-410; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 280-281; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 52-60; Vedad Günyol, "Kılıç Alayı", Islâm Ansiklopedisi, VI, p. 678-679; P. G. Inciciyan, "Osmanlı Padişahlarının Taç Giyme Töreni Olan Kılıç Alayı", translated by Ohannes Bogosyan, Hayat Tarih Mecmuası, 1/2 (Istanbul 1965), p. 42-59. For some examples after the Tanzimat, See Hakan T. Karateke, "Padişahım Çok Yaşa!", p. 46-75; Mehmet Zeki Pakalın, "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü", II, Istanbul 2004, p. 262-264
45. Halil Inalcık, "Eyüp Projesi", Eyüp: Dün/Bugün, 11-12 Aralık 1993, yay. haz. Tülay Artan, Istanbul 1994, s. 3-4.
46. This feast was occasionally held also at Ağahapısıda, See Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 260
47. "Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrîfâtı", p. 78-79; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Merkez ve Bahriye Teşkilâtı", p. 147-148; Zeynep Tarım-Ertuğ, "Bayram Törenleri", p. 593-594
48. Ilber Ortaylı, "Baklava Alayı", Dünden Bugüne Istanbul Ansiklopedisi, II, p. 5
49. For the Mawlid Parade, See Esad Efendi, "Teşrîfât-ı Kadime", p. 2-8; "Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrîfâtı", p. 83-85; Mustafa Münif, "Defter-i Teşrifât", vr. 2a-4a; Mehmed Şeker, "Osmanlılar'da Mevlid Törenleri", DIA, XXIX, p. 479; "Mevlit Alayı", Dünden Bugüne Istanbul Ansiklopedisi, V, p. 431; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 276-278; Mehmet Zeki Pakalın, "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü", II, p. 521-52; Uğur Göktaş, "Mahyacılık", Dünden Bugüne Istanbul Ansiklopedisi, V, p. 275; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 106-114; Ali Seydi Bey, "Teşrifat ve Teşkilatımız", p. 151-152
50. For mass information, See "Kadir Alayı", Dünden Bugüne Istanbul Ansiklopedisi, IV, p. 369; Abdülhadir Özcan, "Osmanlılarda Kandil Geceleri", Tarih ve Medeniyet, IV (Istanbul 1994), p. 45-47
51. Mehmet İpşirli, "Cuma Selâmlığı", DIA, VIII, p. 90-92; Mehmet İpşirli, "Osmanlılarda Cuma Selâmlığı (Halk-Hükümdar Münâsebetleri Açısından Önemi)", Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan, Istanbul 1991, p. 459-471; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 99-106; Necdet Sakaoğlu, "Cuma Selamlığı", Dünden Bugüne Istanbul Ansiklopedisi, II, p. 443-444; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 65-66
52. For this new process, See Filiz Çalışkan, "Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Osmanlı Teşrifat Müessesesi", Istanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doctoral Thesis, Istanbul 1997; Hakan T. Karateke, "Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devletinin Son Yüz Yılında Merasimler", Istanbul 2004

21. For those ceremonies, See BOA, BEO, Sadâret Defteri, nr. 347, p. 52, 109; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 308; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 189-190
22. Semavi Eyice, "İncili Köşk", DİA, XXII, p. 278-279
23. BOA, BEO, Sadâret Defteri, nr. 347, p. 108-109; Silahdar Fındıklı Mehmed Ağa, "Nusretname" p. 515-519; Osman Nuri Ergin, "Türkiye Maarif Tarihi", I, Istanbul 1977, p. 9 vd; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 110; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 181-184; Mehmet Zeki Pakalın, "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü", I, Istanbul 2004, p. 193; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 307-308
24. Ziya Kazıcı, "Alay Köşkü", DIA, II, p. 346-350; Ibrahim Artuk, "Alay Köşkü", TED, XVII (Istanbul 1982), p. 590-598
25. For Yalı Kiosk, See Doğan Kuban, "Yalı Köşkü", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, VII, p. 416-417; Gülru Necipoğlu, "Topkapı Sarayı, Mimarî, Tören ve İktidar", p. 296-298
26. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Merkez ve Bahriye Teşkilâtı", p. 145-150; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 253-256; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 116-118. After the reign of Mahmud II, the feast ceremonies among the statesmen were put after the feast ceremony in the court, and certain rules were established. (See Hakan T. Karateke, "Padişahım Çok Yaşa", p. 77-78)
27. For the ceremony held due to the assignment of a new grand vizier, See İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Merkez ve Bahriye Teşkilâtı", p. 123-128; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 282-286
28. Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 251-252
29. For the Valide parade, See İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 154-156; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 177-180
30. Hadidi, "Tevârih Âl-i Osman (1299-1523)", prepared by Necdet Öztürk, Istanbul 1981, p. 331-332
31. Abdurrahman Sağırlı, "Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osman'ı" (Texts and analyses), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doctoral Thesis, Istanbul 2000, p. 521-524; Peçuylu Ibrahim, "Tarih-i Peçuylu", II, prepared by Fahri Çetin Derin - Vahid Çabuk, Istanbul 1980, p. 64-68. ; Gelibolulu Mustafa Âlî, "Câmiu'l-Buhûr Der-Mecâlis-i Sûr", prepared by Ali Öztekin, Ankara 1996; Mehmet Arslan, "Türk Edebiyatında Manzum Sürnâmeler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri)", Ankara 1999, p. 37-39, 335-590; Nurhan Atasoy, "1582, Surname-i Hümayun", Düğün Kitabı, Istanbul 1997; Hilmi Uran, "III. Mehmed'in Sünnet Düğünü", Istanbul 1942; Metin And, "Kırk Gün Kırk Gece", Istanbul 1959; Gisela Prochazka-Eisl, "Das Surname-i Hümayun, Die Wiener Handschrift in Transkription, mit Kommentar und Indices Versehen", Istanbul 1995; Robert Eliot-Stout, "The Sur-i Humayun of Murad III- A Study of Ottoman Pagentry and Entertainment", Ohio State University, Doctoral Thesis, Ohio 1996; Gülsüm Ezgi Korkmaz, "Sürnâmelerde 1582 Şenliği", Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Postgraduate Thesis, Ankara 2004; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 198-201
32. For a list of the gifts sent to the court by bridegroom on the wedding occasion of Ayşe Sultan, the sister of the sultan, and Silahdar Mehmed Pahsa in 1758 in the reign of Mustafa III, See Mehmed Âkif Bey, "Tarih-i Cülus-ı Sultan Mustafa-i Sâlis", vr. 33b-35a.
33. For the gifts presented by Muhsinzâde Mehmed Pasha who married Esma Sultan, daughter of Ahmed III by the requisition of Mustafa III in 1758, See Mehmed Âkif Bey, "Tarih-i Cülus-ı Sultan Mustafa-i Sâlis", vr. 73b-75a.
34. For the sultan weddings, See Çağatay Uluçay, "Harem", II, Ankara 1992, p. 87-115; Seza Sinanlar, "Atmeydanı, Bizans Araba Yarışlarından Osmanlı Şenliklerine", Istanbul 2005, p. 58-63; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 309-311; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 190-197, 201-204; Mehmed Arslan, "Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri", Istanbul 2000, p. 527-574, 593-636; Mehmed Arslan, "Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri ve Bu Konuda Yazılan Eserler: Sürnâmeler", Osmanlı, IX, edited by Güler Eren, Ankara 1999, p. 170-185; Leslie P. Pierce, "Harem-i Hümayun, Osmanlı Imparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar", translated by Ayşe Berktay, Istanbul 1996, p. 75-120; Metin And, "Osmanlı Düğünlerinde Nahıllar", HTM, XII (Istanbul 1962), p. 16-21
35. For the preparations made before childbirth in the court, See Çağatay Uluçay, "Harem", p. 70-74; For some traditions of the Istanbulites, particularly higher class before and after the childbirth, See Abdülaziz Bey, "Osmanlı Âdet, Merâsim ve Tabirleri, Toplum Hayatı", edited by Kâzım Arısan-Duygu Arısan Günay, Istanbul 1995, p. 11-29.
36. Çağatay Uluçay, "Harem", p. 75; Ismail Hakkı Uzunçarşılı says that if the born baby is boy, dârüssade aga (security commander) presents the hatt-ı hümâyûn (sultan's written decree) about this news to the Grand vizier, but if the born baby is girl, a high-ranking security officer presents it. See "Saray Teşkilâtı", p. 107
37. Ahmet Önal, "18. Yüzyıla Ait Buyuruldu Mecmuası" (Türk Tarih Kurumu Y.70-Değerlendirme Transkripsiyon), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Postgraduate Thesis, Istanbul 2006, p. 149-150; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 108; Çağatay Uluçay states that if the baby is boy, there are 7 artillery shootings at the seaside of New Palace, but if baby is girl, there are 3 artillery shootings, and this is repeated 5 times a day (See "Harem", p. 75).
38. Mehmed Arslan, "Makaleler", p. 497
39. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 167-168, 170-171
40. Çağatay Uluçay, "İstanbul'da XVIII ve XIX. Asırlarda Sultanların Doğumlarında Yapılan Törenler ve Şenlikler Dair", Istanbul Üniversitesi Mecmuası, IV (Istanbul 1958), p. 199-213; Özdemir Nutku, "Tarihimizden Kültür Manzaraları", Istanbul 1995, p. 55-67.
41. For the festivals and ceremonies held on the births of prince and sultans, also See Ali Seydi Bey, "Teşrifat ve Teşkilatımız", p. 39-41; "Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrîfâtı", p. 34-41; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 109, 168-170; Mehmet Arslan, "Makaleler", p. 491-526; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 167-177; Ahmet Önal, "Buyuruldu Mecmuası", p. 150-151, 153; Sarıcaoğlu, "Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)", Istanbul 2001
42. For a comprehensive study, See Maurice Cerasi, "Divânyolu", translated by Ali Özdamar, Istanbul 2006
43. For the cradle parades of Valide sultan and grand vizier, See İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 168-170; Çağatay Uluçay, "Harem", p. 78-82; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 174-177
44. For the ceremonies of girding sword, See "Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi", p. 14-20; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilatı", p. 189-200; Abdülkadir Özcan, "Kılıç Alayı", DİA, XXV, p. 408-410; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 280-281; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 52-60; Vedad Günyol, "Kılıç Alayı", İslâm Ansiklopedisi, VI, p. 678-679; P. G. Inciciyan, "Osmanlı Padişahlarının Taç Giyme Töreni Olan Kılıç Alayı", translated by Ohannes Bogosyan, Hayat Tarih Mecmuası, I/2 (Istanbul 1965), p. 42-59. For some examples after the Tanzimat, See Hakan T. Karateke, "Padişahım Çok Yaşa!", p. 46-75; Mehmet Zeki Pakalın, "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü", II, Istanbul 2004, p. 262-264
45. Halil İnalcık, "Eyüp Projesi", Eyüp: Dün/Bugün, 11-12 Aralık 1993, yay. haz. Tülay Artan, Istanbul 1994, s. 3-4.
46. This feast was occasionally held also at Ağakapısıda, See Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 260
47. "Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrîfâtı", p. 78-79; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Merkez ve Bahriye Teşkilâtı", p. 147-148; Zeynep Tarım-Ertuğ, "Bayram Törenleri", p. 593-594
48. İlber Ortaylı, "Baklava Alayı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, II, p. 5
49. For the Mawlid Parade, See Esad Efendi, "Teşrîfât-ı Kadime", p. 2-8; "Teşrîfâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrîfâtı", p. 83-85; Mustafa Münif, "Defter-i Teşrîfât", vr. 2a-4a; Mehmed Şeker, "Osmanlılar'da Mevlid Törenleri", DİA, XXIX, p. 479; "Mevlit Alayı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, V, p. 431; Recep Ahıshalı, "Reisülküttâblık", p. 276-278; Mehmet Zeki Pakalın, "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü", II, p. 521-52; Uğur Göktaş, "Mahyacılık", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, V, p. 275; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 106-114; Ali Seydi Bey, "Teşrifat ve Teşkilatımız", p. 151-152
50. For mass information, See "Kadir Alayı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, IV, p. 369; Abdülkadir Özcan, "Osmanlılarda Kandil Geceleri", Tarih ve Medeniyet, IV (Istanbul 1994), p. 45-47
51. Mehmet İpşirli, "Cuma Selâmlığı", DİA, VIII, p. 90-92; Mehmet İpşirli, "Osmanlılarda Cuma Selâmlığı (Halk-Hükümdar Münâsebetleri Açısından Önemi)", Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan, İstanbul 1991, p. 459-471; Dündar Alikılıç, "Imparatorluk Seremonisi", p. 99-106; Necdet Sakaoğlu, "Cuma Selamlığı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, II, p. 443-444; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Saray Teşkilâtı", p. 65-66
52. For this new process, See Filiz Çalışkan, "Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Osmanlı Teşrifat Müessesesi", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doctoral Thesis, Istanbul 1997; Hakan T. Karateke, "Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devletinin Son Yüz Yılında Merasimler", Istanbul 2004